

SPB-16

CASELE NAȚIONALIZATE

Nr. 29
(283)

pag. 8-9

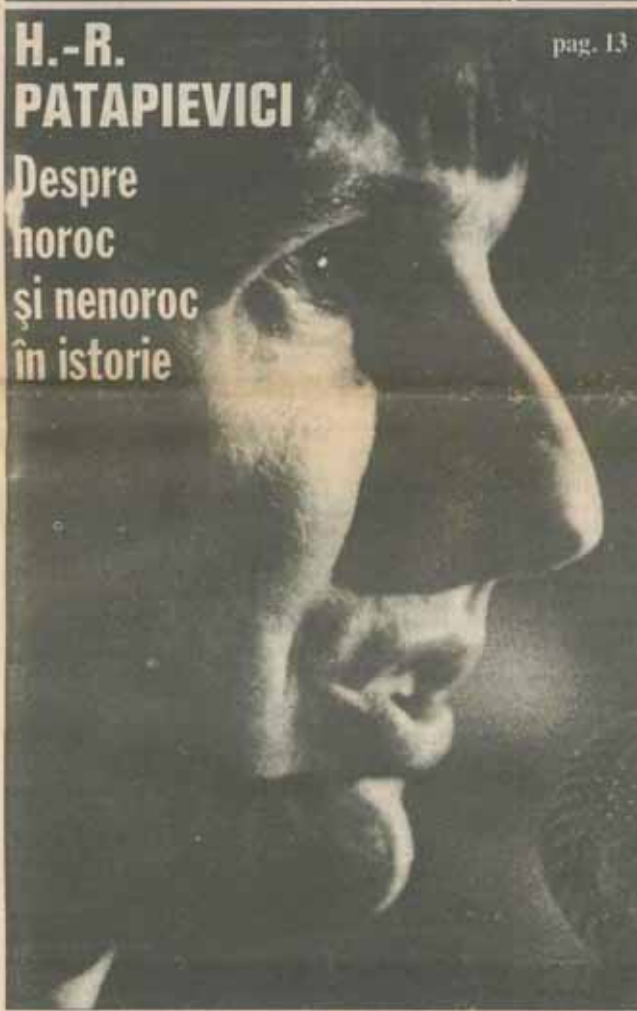
**Andrei Cornea
și Lucian Mândruță
în dialog cu
Doru Cosma (GDS)
și Răsvan Dobrescu
(PNTCD)**

19-25 iulie 1995

H.-R. PATAPIEVICI

Despre
noroc
și nenoroc
în istorie

pag. 13

La literatură și la cinema se pricope toată lumea - spunea un slogan gazetăresc din regimul trecut. Literatură și filmul nu mai au nici o mixă azi. Dezinformarea și dezordinea au spulberat ierarhia cazonă a valorilor; respectul unanim de ieri este înlocuit cel mult de o curiozitate dezabuzată. În schimb, imediat după '90, cine a vrut s-a împroprietărit în câmpul politicii. Ceva mai tirziu, diplomația României a devenit hobby național. Incompetența tronind din fotolii guvernamentale, directoriale, parlamentare e greu sancționabilă. Discursul esențial se rezumă la fraza-cheie a noului limbaj de lemn: „să luptăm pentru integrarea României în structurile euro-atlantice”. Un consens slab bruizat la nivelul declarațiilor. Mirielile și mizeriile

partidului comunist atotputernic, ci și polițiile secrete sovietice și românești. Cu atât mai mult atunci când studenții respectivi dețineau funcții de conducere în asociații studențești, cum a deținut președintele Iliescu. E neîndoielnică (azi) și implicația rusească în background-ul revoluției române. Atita doar că studii la Moscova a făcut și Gyula Horn, actualul premier al Ungariei, director apoi pentru Uniunea Sovietică în Ministerul de Externe al Ungariei multă vreme. S-ar părea însă că în Ungaria, la această oră, el nu ar mai fi suspectat de o colaborare cu Moscova. Președintele Iliescu n-a făcut încă gesturile decisive care să convingă suficient opinia publică din România de dorința sa de integrare a țării în structurile euro-atlantice. Discursul său

GABRIELA ADAMEȘTEANU INCONSECVENTE

din publicații compromise gen *România Mare* ori *Vremea*, amestecate derutant cu declarații pro-occidentale, sînt uneori secundate în plătura de foite (*Oglinda*, *Jurnalul național* etc.) ce pregătesc norul de hirtie electoral al TVR și al Antenei 1.

Reverberate de presă, semnele derutante din politică se acumulează (așa cum s-a observat) în momentele-cheie. Cînd, cu chiuu cu vai, președintele Iliescu pleacă la Washington într-o primă vizită în care urmează să-l întîlnescă pe președintele Clinton, apare „Scrisoarea celor 7”, îndreptată împotriva noului ambasador al Statelor Unite, Alfred Moses. Ea este interpretată mai întîi ca un gest de antisemitism, apoi (chiar din anturajul președintelui Clinton) ca o consecință a luptelor politice de pe solul american. Apoi cade în uitare total. Semnatar de bază, senatorul Adrian Moșiu (PUNR) își continuă netulburat viața și activitatea de parlamentar român la Consiliul European. Cînd ministrul Apărării, Gheorghe Tîncă, pleacă mai întîi în SUA și apoi în Germania, urmează declarațiile arogante ale lui Vladimir Șumeiko, în numele Rusiei și României, abia contrazise printr-un mîrmur pedeserist. Apoi „Scrisoarea celor 300”, publicată de Corneliu Vadim Tudor ne face să asistăm la repetarea unor arii de despărțire și reconciliere tot mai oboșite în arcuul Puterii. Viața politică românească este atît de pulsatilă și deconcertantă încît și un observator exersat ca Emil Hurezeanu ajunge la ipoteza că Puterea din România se intoxică singură. Într-un asemenea context, cazul *Ziua* cu „Iliescu-KGB” permite și el citeva interpretări, sub semne diferite. Neîndoielnic, studiile la Moscova obligau la adesiuni față de factorii de putere ai momentului: nu doar

a dobîndit însă note mai clare în aceiași de neschimbat limbaj de lemn. Încercări oare în acest moment echipa Iliescu un pas sovăielnic, spre Vest, iar Moscova nemulțumită o avertizează, fluturînd dosarul (deocamdată, pare-se, gol) al președintelui? Cînd ni s-a servit prima oară această interpretare a cazului *Ziua* de către un parlamentar din Comisia de Apărare, am respirat-o. Acum, după datele acumulate, parcă începem să stîm pe gînduri. N-ar trebui oare și presa de opoziție să urmărească în spațiul politicii externe în primul rînd rezultatul, performanța și apoi semnul politic - măcar în acest coas tirziu cînd se acumulează dovezile că România riscă să rămînă în afara unei noi Cortine de Fier, fie ea și economică? Cu toate rezervele noastre față de echipa Iliescu, o vizită a președintelui Iliescu la Washington înseamnă un dialog al României cu SUA. Bucuria că ea ar fi aminată, ratată mi se pare azi un gest la fel de discutabil ca și proasta presă de ieri a lui Mihai Botez, descoperit abia la moarte ca o șansă pentru diplomația românească. Pentru a da satisfacție unor invidii și frustrări personale (inclusiv ale predecesorului său în aceeași funcție), el a fost luni de zile ținta unei campanii de presă, uneori prin înțepături veninoase reiterate. În schimb, s-a trecut cu vederea imensa corupție din Ministerul de Externe, obișnuința cadourilor, peșcheturile obligatorii cu care se plătesc posturile „afară”, nenunțările incompetenți, escroci (de la Voican Voiculescu la Cico Dumitrescu) ascunși în diverse ambasade române, răspândite Președinției și a partidului de guvernămînt pentru o clientelă oneroasă etc.

Erori grave care măcar de acum înainte ar trebui luate în seamă.

Interviul săptămîinii:

ERIKA TÖRZSÖK,
vicepreședinta Oficiului pentru minoritatea maghiară care trăiește dincolo de granițele Ungariei

pag.
10-11

CERNAVODĂ
eșecul aventurii nucleare în România

pag. 7

ILIE ȘERBĂNESCU

România, prea la Est pentru extinderea occidentală spre Est

EUROPA

La mijlocul acestei săptămâni se va afla la București ministrul de Externe al Ungariei, dl. László Kovács. Obiectivul: încercarea gășirii unui compromis pentru perfectarea tratatului politic dintre București și Budapesta. După cum se prezintă însă lucrurile, vizita este, din punctul de vedere al finalizării menționatului tratat, aproape inutilă, întrucât în problema nodală a minorităților naționale pozițiile celor două părți par a fi ireconciliabile.

De la resuscitarea în Consiliul Europei a Recomandării 1.201 ca obiect de monitorizare – în sensul urmării obligației de a fi respectată de către țările care au acceptat-o la aderare –, pozițiile Bucureștiului și Budapestei mai mult s-au îndepărtat decât s-au apropiat în domeniu. Singurul compromis la care ar fi dispuse autoritățile de la București ar fi însă acela de a admite menționarea Recomandării 1.201 în textul tratatului cu condiția unei explicări fără echivoc, în același text, a prevederilor controversate ale acesteia, care să excludă ulterior posibilitățile lor interpretări pe linia separatismului. Or, a devenit de acum clar că atât Budapesta, cât și UDMR bat, dimpotrivă, monedă pe Recomandarea 1.201 tocmai pentru a menține deschisă posibilitatea unei autonomii, inclusiv teritoriale, a maghiarilor din Transilvania.

Explicațiile politicii „totul sau nimic”

Ba mai mult, prin susținerea mereu mai radicală a acestui obiectiv, UDMR a riscat să rămână fără nici un aliat pe scena politică românească. Și faptul că nu s-a arătat deloc preocupată de riscurile unei asemenea izolări politice dovedește că, din punctul de vedere maghiar, Recomandarea 1.201 pare a fi doar un cap de pod pentru o acțiune cu bătaie mult mai lungă. Că este așa o probează și faptul că străduința maghiară din ultima vreme nu a fost nicicum tendința spre compromis, ci încercarea de a culpabiliza întreaga clasă politică din România și de a acredita prin străinătăți ideea că însăși viața maghiarilor sub jurisdicție românească ar fi imposibilă. Din păcate, sînt atîtea nefericiri în această țară, dar că toți am fi aici țigani, așa cum ne prezintă ungurii prin străinătăți, iar minoritatea maghiară ar fi supusă unui „genocid cultural” și unei „asimilări forțate” reprezintă în mod clar neadevăratul titlute cu scopuri greu interpretabile altfel decât separatiste.

Și cel mai probabil, Ungaria nu este singură în demersul său, avînd în vedere miza și dificultățile acestuia. Dacă jocul politic nu este altul decât cel ce

apare la suprafață, atunci Ungaria îndeplinește de fapt în ceea ce face un fel de mandat, să-i spunem, occidental – deși mai precis este vorba de unul german, dar cu accepturi ale unor cercuri influente și din alte țări vest-europene, chiar dacă din motive și interese diferite. Venind timpul pozițiilor în clar, după ambiguitățile imediat postbipolariste, s-a ajuns probabil la concluzia că unica posibilitate de compromis cu Moscova în problema extinderii Uniunii Europene spre Est, ca și a NATO de altminteri, o constituie extinderea cit mai puțin spre Est, oricum nu pînă în coasta Rusiei, lăsînd între aceasta și Uniunea Europeană o zonă-tampon. Aproape inutil de subliniat că o contribuție la această decizie poate să fi avut și costul economic al extinderii, mai mic în cazul unei lărgiri mai modeste și rezumată doar la țările din Europa Centrală, de altfel și ceva mai dezvoltate decât cele din estul Europei. Și, iarăși aproape inutil de subliniat, România este probabil considerată a se situa prea la est pentru ca Occidentul să se lege cu ea sau pentru ea la cap în relațiile cu Rusia. Și să nu uităm că, din punctul de vedere al Rusiei, atât Uniunea Europeană cât și NATO i-ar aduce în coastă dacă s-ar extinde și în România, de vreme ce apreciază fostul spațiu sovietic ca „zonă de apropiată vecinătate”, unde, potrivit chiar ministrului rus de Externe, își menține dreptul de intervenție militară dacă interesele i-ar fi afectate.

Nici ei nu ne vor, dar nici noi n-am vrut!

Ingrată poziție, într-o stare situație, pentru conducătorii de la București, oricare ar fi aceștia! Mai fără probleme însă pentru actualele autorități de la București, cărora integrarea României în structurile euro-atlantice nu le-a părut a fi o chestiune chiar de viață și de moarte. Suspiciunile că au făcut jocuri favorabile Moscovei nu au nici o importanță. Întrucît fundamental rămîne faptul că opțiunile lor declarate pentru integrarea în structurile euro-atlantice n-au fost dublate de nici o străduință concretă care să demonstreze irevocabilitatea acestei opțiuni. România nu numai că nu este campionă, dar este chiar codașă, în ceea ce privește adaptarea, ca ritm și profunzime, la normele euro-atlantice ale democrației politice și poate mai ales ale economiei de piață. În fața unei asemenea conduceri precum cea de la București, și liderii Occidentului nu se simt defel într-o situație incomodă luînd decizia de a nu se lega la cap cu România. Să nu ne amăgim! Dacă este în interesul propriilor state, ar lua această decizie față de orice țară. Dar în cazul în speță, se pot ascunde după faptul că au făcut-o nu împotriva țării unui Havel sau unui Walesa, ci împotriva țării unui Iliescu. Ba, cu puțin cinism, care nici măcar nu lipsește, pot pretinde că au făcut-o chiar din cauza acestui lucru.

Angajându-se să ducă la îndeplinire mandatul stopării unei cuplări a României de Vest, Ungaria așteaptă recompensa în propria cuplură. Culpabilizarea României din toate punctele de vedere și pe toate planurile nu poate fi un scop în sine pentru Ungaria. Alțișia analiștii politici ai momentului s-au rezumat a sublinia că Ungaria s-a străduit – și a reușit – să demonstreze că România nu este calificabilă pentru Europa, printre altele tocmai prin faptul că nu doar extremiștii ei, ci întreaga clasă politică românească nu acceptă de fapt pretențiile ungurești, prezentate ca „europene”. Dar, evident, din toate acestea Ungaria nu câștigă de fapt nimic. Ea așteaptă recompensa din altă parte. Căci singură n-ar avea cum să obțină ceva.

Tragismul unei recompense

Recompensa pentru Ungaria își are tragismul ei. Ungaria va fi acceptată în Uniunea Europeană, dar prețul va fi abandonarea celor 1,7 milioane de conaționali aflați în România. Vizele ungurești pentru cetățenii români – pe care Budapesta s-a găsit, în chiar preajma întîlnirii de la București, să anunțe că are intenția să le introducă – vor închide de fapt cordonul sanitar din jurul viitoarei Uniunii Europene. Cehi, unguri, polonezi, sloveni sînt primiți deja fără vize în „Europa”. Nu este însă cazul românilor, considerați din afara gardului și care pentru obținerea unor vize sînt obligați să îndure umilințe peste umilințe. Și sînt niște bieți naivi cei ce cred eventual că un asemenea statut al românilor are legătură cu faptul că la București președinte este Iliescu și că, dacă ar fi altul, din „cealaltă” parte a spectrului politic, Occidentul s-ar și grăbi să le permită liberă circulație. Ba mai mult, Cehia și Polonia s-au constituit deja în primul filtru pentru români spre Occident, cerînd acestora vize și neacordîndu-le-o decât cu invitație. Simplu tranzit prin țările respective este condiționat pentru români de

existența, în prealabil, a unei vize din partea unei țări occidentale limitrofe. Ungaria era singura poartă a românilor spre Occident încă neferecată. Și, evident, Ungaria nu cerea vize românilor nu de dragul acestora sau al țării lor, ci de dragul celor 1,7 milioane maghiari din România. Urmînd a pretinde acum vize cetățenilor români, Ungaria închide gardul spre Occident acestora. Dar implicit o face și pentru cei 1,7 milioane maghiari din România.

După cum este cunoscută națiunea maghiară, aceasta – și faptul este de lăudat – nu se va împăca cu o asemenea soartă. Deja UDMR traversează o stare vizibilă de iritare, care explică cel mai bine atitudinea sa din ultima vreme. Acțiunile UDMR nu mai au logica demersului politic cîștigător, ci doar coerența disperării. Fugindu-i terenul de sub picioare, aplică formula „totul sau nimic”. Iar dacă Budapesta acceptă demersul, o face probabil în baza promisiunii că nu este vorba de un abandon, ci doar de o strategie conjuncturală, în curînd urmînd a se obține soluționarea: adică federalizarea României sau, poate mai precis, izolarea de România a Ardealului și federalizarea acesteia.

Avertismentul d-lui Coposu

S-ar putea ca pentru forțarea acestui obiectiv – mai ales că realizarea sa depinde nu numai de dorința Ungariei și a susținătorilor ei, ci și de mulți alți factori, înainte de toate de hotărîrea României de a nu ceda, indiferent de preț – următorul pas al Budapestei să fie acordarea cetățeniei ungare maghiarilor din România, după modelul preconizat de Germania pentru etnicii germani din România, așa cum a menționat de curînd ministrul de Externe Klaus Kinkel. Desigur, aceasta ar obliga România să nu mai admită dubla cetățenie pentru cetățenii români, căci nu ar putea, obiectiv, accepta faptul că, în timp ce minoritarii din România ar putea să se plimbe ca la ei acasă prin Europa, majoritarii, numai pentru vina de a fi români, ar fi ținuți în continuare în afara gardului. O ști ce-o ști cotidianul american *International Herald Tribune* cînd afirma zilele trecute că, în comparație cu potențialul conflict dintre Ungaria și România, Bosnia este o simplă „si de plajă”. Ceva dramatic se coace sau chiar se petrece.

Deosebit de semnificativ este din acest punct de vedere schimbarea de atitudine a d-lui Coposu, care o ști și el ce-o ști, și care nici de comunism, nici de naționalism nu poate fi suspectat. Dl. Coposu a ținut cu dinții de colaborarea cu UDMR ca o șansă de reconciliere istorică dintre români și maghiari. Și această poziție nobilă și europeană, pentru care a acceptat pierderi de voturi românești, nu a fost răsplătită de către UDMR cu aceeași monedă. Dimpotrivă, cereri inacceptabile au venit din partea UDMR tocmai atunci cînd apăsau mai greu ca balast politic asupra partenerilor români din Convenție, basculînd audiența politică și electorală către adversari. În orice caz, colaborarea cu UDMR nu a dus la o moderare a revendicărilor acesteia, care s-au radicalizat mereu și mereu. Dl. Coposu a sfișit, după patru ani de încercări laudabile, să se detașeze de UDMR. Și nu numai din dorința de nu mai face o neprofitabilă caritate politică pe care această organizație, prin cererile ei separatiste, nu o merită. Important este că dl. Coposu a găsit necesar să dea un avertisment demn de avut în vedere. La dezvelirea nu de mult a statuii lui Iuliu Maniu, în inima Ardealului, a ținut să amintească, așa ca un mesaj retransmis românilor, că Ardealul nu s-a unit cu România pentru ca aceasta să devină federație.

100.2 FM
Radio
BUCUREȘTI

N.C. MUNTEANU

Respectul pentru Președinție

Nu o dată președintele Ion Iliescu a invocat necesitatea respectării instituțiilor statului de drept, inclusiv și mai ales a Președinției. Muștrarea, cînd nu e vorba de iritare, și chiar mai mult decît atît, viza mai ales Opoziția, cea care nu e „constructivă”, și mai ales o anumită parte a presei, socotită în cel mai bun caz „impertinentă”, cînd nu i s-a înfipt mina în gît, și la propriu și la figurat. Din păcate, președintele nu-i trece prin cap nici o secundă că multe din prezidențialele izbucniri ar putea fi socotite reflexe ale intoleranței celor care ani de zile au socotit că cine nu-i cu noi e împotriva noastră. Altfel nu se explică nici jumătățile de măsură, nici stoicismul cu care președintele tolerează insanități (nu e decît un eufemism) onora din partenerii de coaliție din actuala majoritate parlamentară. Niciodată Opoziția n-a îndrăznit, nici n-a fost în stare, nici măcar rușoșii liberali '93, atacuri atît de imunde cum și-au permis un Funar, un Gavra sau un Vadim Tudor, mergînd pînă la amenințarea cu plutonul de execuție. De la blîndul „Nelu Cotroceni” la haiosul „Nelu care-a găurit drapelul”, de la „agent KGB” la „președinția nu-i pentru cine se pregătește, ci pentru cine se kaghebește”, de la „omul evreilor” (!) la „trădător”, lista e foarte lungă. Nu mai vorbim de adjectivele la fel de mizerabile revărsate asupra citorva din cei mai apropiați colaboratori ai săi, știut fiind că președintele are o politică de cadre „catastrofală”, dicit Vadim.

Însă nicînd președintele n-a fost servit mai bine decît de cei din anturajul său imediat. E încă proaspătă monumentală gafă diplomatică a anunțării „apropiatei” întîlniri la Washington” cu președintele Bill Clinton, „care ne va oferi posibilitatea examinării unor proiecte de acțiuni comune”. Vizita e ipotetică, deși mult și demult dorită la Cotroceni. Poate o scăpare a unui președinte în electorală, poate o negliabilă funcționarească, dacă nu cumva încă o încercare de compromitere a președintelui. Nu e singura.

Ziarul *Dimineața*, publicație cu tiraj confidențial, care trăiește din ce pișcă de la pușculița prezidențială, și-a făcut o adevărată specialitate din a-l pune pe președinte în situații jenante, uneori imposibile. Nu demult, un număr de mitocăni la adresa lui Gyula Horn, spuse și scrise de Gheorghe Dumitrașcu, au fost publicate de ziarul *Dimineața* exact în proajma unei importante întîlniri a președintelui român cu primul-ministru maghiar, pe fondul unor relații româno-maghiare și așa destul de tensionate. Președintele Ion Iliescu a fost pus în situația cel puțin jenantă să-și ceară scuze, nu pentru că ar fi responsabil de mitocăniile insignifiante, dar zgomotosului Dumitrașcu, înșă toată lumea știe că *Dimineața* e în solda Președinției. Simplă coincidență sau și altceva?

Mai nou, dar nu chiar nou, tot *Dimineața* pare a-și propune să ne demonstreze că diferențele între Ion Iliescu și predecesorul său într-ale președinției încep să fie uitate. Un puhoi de adjective jenante sînt revărsate asupra domnului Ion Iliescu. Inițiativă proprie? Încercare de a devena dorințe secrete, de a ostai frustrări mai vechi sau înscirte deliberată și cam alături cu drumul în tot mai vizibilă campanie electorală în care e angajat președintele?

Dintr-un „blocnot de scriitor”, scriitorul e Vasile Rebreanu, intitulat cu modestie „Ion Iliescu și omul de rînd”, publicat mai zilele trecute, aflăm că „omul simplu, în ipostaza sa de milioane, îl va alege în fruntea statului nu pe altcineva decît pe Ion Iliescu”. Îndoiala nemaiîncăpînd, e cazul să aflăm și de ce: „Pentru că președintele României este drept, generos, tolerant pînă dincolo de limită, inteligent, cu virtuți de conducător, capabil să ducă nava la liman în ciuda tuturor furtunilor întimplătoare sau provocate, pentru că într-un cuvînt, el, omul simplu se recunoaște în Președintele ales de el”. Pe scurt, „mîndră corabia, meșter cîrmaciul”, parcă așa se spunea pînă nu demult.

Am crezut că e vorba de un accident. Nici pomenală. O *Dimineață* mai tîrziu, un articol încă și mai modest, „După vizita domnului Ion Iliescu, președintele României, la Timișoara”, o lua binisor pe coarda razachia a unui necoutit al personalității:

„ecourile vizitei”, „persistă încă în memoria și sufletele noastre”, ale timișorenilor, „îndeamnă la reflecție”. Autorul articolului, un medic psihiatru, simte „o deosebită mîndrie și onoare deoarece, în anii studenției, am avut privilegiul de a avea un model uman exemplar”. În perioada în care era marginalizat la Timișoara, la județeană de partid, Ion Iliescu impresiona lumea prin „echilibrul și inteligența sa remarcabilă, disponibilitatea și sufletul său plin de căldură, discursul său neofisticat”. În fine, nu putem ocoli prezentul, trebuie să consemnăm că acum „cuvintele președintelui Ion Iliescu de îmbărbătare, rațiune și realism au atras aplauze și ovatii de afecțiune, aprobare și respect ale bănățenilor”.

Însă ce-ar fi prezentul fără un sănătos trecut de luptă? Există. Medicul psihiatru conturează și faimoasa literă I, I de la Iliescu: „Dl. Ion Iliescu a luat atitudine fermă și demnă, opunîndu-se sistemului totalitar cu 20 de ani mai devreme decît Gorbaciov,

Elțin, Václav Havel și alții”. Nici mai mult, nici mai puțin. Și, în fine, și punctul cel mare pe I: „conducătorul nostru a oferit exemple practice din concepția sa democrat-socială, care-l situează pe dl. Ion Iliescu alături de Olof Palme, Willy Brandt și Bruno Kreisky”. Începutul e bun, pînă la Pericle și Alexandru cel Mare nu mai este chiar așa mult.

O scuză ar fi, poate, că tot acest delir adjectival, cu tonuri de tristă memorie, este așternut pe hîrtie de un medic psihiatru!!! Însă nimic nu obligă oficialul prezidențial să reia această proză și această gîndire de tot județeană. Are dl. Ion Iliescu nevoie de așa ceva? La cinci ani de la revoluție? Ne îndoiim. Domnia sa a fost prea bine plasat în ochiul ciclului totalitar ca să nu fi realizat măcar ridicolul izmenirii genialităților ceaușiste. Dacă nu și pericolul. Sînt acestea dovezi ale respectului pentru instituția pe care o reprezintă? Dovezi de care are, desigur, nevoie. Dar de altele. Întemeiate pe fapte. În nici un caz pe adjective penibile. Și de tristă amintire.

Parlamentul European critică Legea învățămîntului

Parlamentul European a adoptat cu 193 voturi pentru și 99 contra o Rezoluție privind protecția drepturilor minorităților și protecția drepturilor omului în România. Documentul, inițiat de deputatul creștin-democrat Otto von Habsburg, este extrem de critic la adresa proiectului Legii învățămîntului adoptat de cele două Camere ale Parlamentului, pe motiv că legea impune în mod arbitrar restricții drepturilor de educație ale minorităților. În Rezoluție se atrage atenția României că aderarea la Uniunea Europeană este posibilă numai pentru țările care respectă drepturile omului și ale minorităților.

VINERI 14 IULIE

Se va înființa Consiliul pentru problemele românilor din străinătate

Florin Georgescu a anunțat că în această săptămînă va sosi la București o misiune a FMI pentru revizuirea cadrului economic și a criteriilor de performanță obținute după aplicarea primei jumătăți a programului prevăzut în Memorandum. Ioan Roșca, purtător de cuvînt al Executivului, a declarat presi că se va înființa un Consiliu pentru problemele românilor din străinătate, ca organism consultativ al Guvernului.

Mircea Snegur a părăsit PDAM

În timp ce premierul Andrei Sangheli se afla la Strasbourg pentru a participa la admiterea oficială a Republicii Moldova în Consiliul Europei, Mircea Snegur a anunțat înființarea unui nou partid, care să se ocupe „de grijile poporului”. Partidul Renașterii Naționale. Inițiativa președintelui Moldovei a fost sprijinită de 18 deputați agrarieni, conduși de Nicolae Andronic.

SÎMBĂTĂ 15 IULIE

PAC va merge singur la alegerile din 1996

Comitetul Național al PAC a decis neimplicarea partidului în vreo alianță politică la alegerile din 1996. PAC a anunțat și lansarea inițiativei „RETCON” – asistarea gratuită a membrilor și simpatizanților partidului pentru investirea certificatelor de proprietate.

LUNI 17 IULIE

Ministrul de Externe a semnat Carta limbilor regionale

Teodor Meleșcanu a semnat la Strasbourg Carta Europeană a limbilor regionale sau minoritare. Documentul a fost ratificat pînă acum de Finlanda, Ungaria și Norvegia și semnat de alte 11 state. Carta intră în vigoare după ratificarea ei de către cel puțin cinci state.

Guvernul răspunde Parlamentului European

Guvernul Văcăroiu apreciază că numai necunoașterea situației din România a determinat formularea unor critici atît de severe ca acelea cuprinse în Rezoluția Parlamentului European. În legătură cu Legea învățămîntului, Executivul afirmă că în Rezoluție se fac referiri la articole care nu ar figura în varianta finală a proiectului. Pentru adoptarea unei atitudini față de documentul european, Guvernul s-a consultat la Palatul Victoria cu reprezentanți ai PDSR, PRM, PUNR și PSM.

Premierul Albaniei la București

Premierul Albaniei, Alexander Meksi, se află în vizită oficială în România, la invitația primului-ministru Văcăroiu. Meksi se va întîlni cu Teodor Meleșcanu, Oliviu Gherman și va fi primit de președintele Iliescu.

Rubrică realizată de
RALUCA STROIE-BRUMARIU

EDITURA RAO

COLECȚIA „RAO CLASIC”

IVAN GONCEAROV
OBLOMOV

(Traducere de Ștefana Velisar-Teodorescu și Tatiana Berindei, 540 pp., 7.500 lei)

Este cartea unui singur personaj: analizat, disecat, descompus și recompus prin raporte la alte personaje, totul rezumat într-un cuvînt – oblovomism. Romanul e construit cu o tehnică impecabilă, specifică marii literaturii ruse, contînd atmosferă fascinantă a apusului unei lumi. Descrieri ample, dialoguri precise, monologuri semnificative – este desigură întreaga artă a prozei pentru a ilustra un „caz” Oblovomov, tipic pentru o societate. Cu încîntare și curiozitate veți descoperi speranțele, amărăciunile, deziluziile, iubirile, viața eroului. Și veți reflecta...

Cartile noastre pot fi procurate adresîndu-vă direct editurii: CP 37-198, București

Ambițiile și visurile lui Ceaușescu

Pînă în 1989, planul pentru centrala nucleară de la Cernavodă prevedea construirea a cinci reactoare. În 1978 s-a semnat o înțelegere cu Societatea de Energie Atomică din Canada (AECL), inițial pentru un singur reactor CANDU de 700 MW. (...) Realizată integral, centrala se angaja să acopere o treime din nevoile energetice ale țării. Pentru Ceaușescu, proiectul reprezenta ambiția sa de a face în România o centrală în colaborare cu națiunile occidentale. Pentru AECL, care nu vinduse nici o centrală CANDU în decada precedentă, proiectul era emblematic pentru eforturile sale de a face viabilă comercial o tehnologie pentru care piața stagnea.

Șantierul avea peste 17.000 de muncitori, case în barăci fără încălzire și apă curentă, dar care aveau salarii mai bune decît în alte zone ale țării. Existau persoane cu o înaltă calificare tehnică, dar multe lucruri lăsa-u de dorit. Standardele de calitate și siguranță erau practic inexistente. Accidentele de muncă erau destul de numeroase.

Cînd, în martie 1989, Ceaușescu vine cu elicopterul la Cernavodă, pe șantier era o agitație specială. Furnicarul de oameni, într-un du-te-vino continuu, era în mare parte inutil, întrucît nu era vorba decît de o inscenare orchestrată de către Ion Dîncă, pe atunci prim-viceprim-ministru, pentru a crea aparența că s-au realizat tot mai multe lucruri. Cortegiul prezidențial s-a îndreptat către Unitatea 1. Ceaușescu a vizitat un grup de opt panouri care aveau controlul conținutului de combustibil, răcirea în caz de necesitate a miezului, sistemele de oprire și reglare ale reactorului. Acesta era pulsul primului reactor nuclear. În ceea ce privește camera de control, nici un panou de afișare nu era conectat; lumina, comutatoarele, zgomotele erau doar de fațadă. Deși unitatea ar fi trebuit să fie de mult timp terminată, era realizată numai în proporție de 46%. În decembrie 1989, Ceaușescu este împușcat, Ion Dîncă închis. Proiectul Cernavodă, conceput în plină nebunie, ar fi putut să ia sfîrșit atunci.

După șase ani

În 1995, la șase ani de la vizita lui Ceaușescu, șantierul construcției de la Cernavodă nu s-a schimbat prea mult. Unele camere sînt încauțate, pentru a preveni furturile: doze de presiune, robinete etc. În camera de control, un tînar inginer român vorbește despre o bandă de control manual, despre dotări la mina a doua aduse dintr-o mină de cărbune și despre cum trebuie înlocuite, pentru că „electronicele de producție internă” nu lucrează corect. De asemenea, multe conducte și garnituri sînt defecte și ar fi necesare supape noi.

Din februarie 1995, moderatul primului reactor s-a umplut cu apă grea, substanță din care două treimi (335 tone) au fost aduse din Canada.

În septembrie 1995, primul reactor al României devine „critic”. „Criticalitatea”, în limbajul specialiștilor, este starea asociată primei porții a unui reactor, începutul unei pășiri gradate la generarea de putere, înainte de regimul normal de lucru. România are astfel propriul ei grup CANDU. Specialiștii canadieni au implementat în România o tehnologie de fisie nucleară bazată pe uraniu natural, moderată de apa grea, procedeu ce atinge 800°C în inima reactorului. Este adevărat înădă că reactoarele CANDU, chiar în țări puternic industrializate și chiar țînd seama de siguranța lor relativă în comparație cu alte proiecte, au fost afectate de infiltrări de apă grea, defecte de proiectare, alinierea greșită a conductelor de presiune, ca să nu mai vorbim de interminabilele

Cernavodă: eșecul aventurii nucleare în România

În anul 1977, orașul Cernavodă a fost ales pentru construcția primei centrale nucleare din România. În 1979, România a obținut un împrumut de 1 miliard de dolari SUA pentru proiectul centralei și au început lucrările pentru amplasamentul primului reactor nuclear. Proiectul s-a mărit ulterior la două, trei, patru și, în final, cinci reactoare. Revista „22” prezintă cititorilor fragmente dintr-un amplu și documentat articol despre „istoria” și „viitorul” șantierului de la Cernavodă, publicat în revista canadiană Report on Business Magazine (Iunie 1995), semnat de Jennifer Wells. Titlul și subtitlurile aparțin redacției.

și costisitoare întreruperi.

Vinzarea către România a fost, la început, un transfer de tehnologie. N-a mers și, vorbind astăzi cu cei de la AECL, părea evident, încă de la început, că nici nu avea cum să meargă. În schimb, ei afirmă că managementul lor post-revoluționar va face din centrala de la Cernavodă „Cadillacul reactorilor CANDU”. Au sperat că pot găsi finanțarea pentru un al doilea reactor, care să-i mențină pe șantier încă cinci ani. În cazul unui eșec, AECL s-ar putea retrage. Este de înțeles. Din punct de vedere economic, România este o ruină. Politic, nu s-au schimbat multe față de anii '80, cu excepția apariției numărului mare de ziare. Din punct de vedere birocratic, centrala este condusă de un colectiv-gros de „politici”, menținuți în funcții din vremea lui Ceaușescu. Dacă în cele din urmă acest plan de marketing, susținut de guvernul canadian, continuă în aceeași manieră, Canadian Export Development Corp (CEDC) — corporația canadiană care se ocupă de finanțarea proiectului — consideră că proiectul centralei de la Cernavodă este o pierdere netă pentru Canada (sînt 222 milioane de dolari USA, împrumuturi neachitate la CEDC) și deci este cazul să înceteze colaborarea. Pentru România, costurile primului reactor CANDU au atins cifra estimată la 2,2 miliarde de dolari SUA, pentru un reactor care astăzi poate fi cumpărat cu 1,4 miliarde dolari SUA.

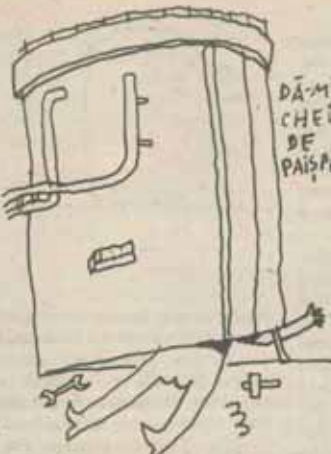
Aurel Braun, profesor de relații internaționale la Universitatea din Toronto și membru al Centrului pentru studii rusești și est-europene, consideră că atitudinea guvernului canadian față de regimul Ceaușescu a fost fundamental greșită și a demonstrat eroarea comisă de Canada în politica sa față de țările est-europene. „Opresiunea politică a crescut necontenit”, afirmă Aurel Braun, iar motivația necesităților economice „ignora cu totul faptul că România a fost unul din cei mai mari consumatori de energie”, risipă datorată proiectelor lui Ceaușescu. Aurel Braun crede că această situație nu s-a schimbat sub noul regim al președintelui Iliescu. „Noi contribuim, în continuare, la distorsionarea economiei românești”, afirmă Aurel Braun.

Disputa pentru proiectul centralei este cîștigată de Canada

Ceaușescu visa să construiască 16 centrale atomice. Puterea nucleară este proiectul său cel mai mare, mai grandios decît uzinele uzine siderurgice de la Galați și Călnărași, combinate care n-au fost niciodată rentabile. (...) Pe la mijlocul anilor '80, strategia nucleară era de trei reactoare sovietice VVER-1000, restul ar fi fost CANDU.

De atunci, Ceaușescu s-a schimbat mult. Era perioada în care, după o relativă liberalizare, a apărut o subită simpatie pentru țări neoccidentale, precum China și Coreea de Nord, iar nebunia lui Ceaușescu se accentua tot mai mult.

La Ministerul Energiei din București luase amploare o dispută tehnică pe tema performanțelor reactorului canadian CANDU față de reactorul de tip rusesc cu apă presurizată. Există voci care afirmă că pentru Ceaușescu era important să arate că înfruntă Uniunea Sovietică, deși URSS era cel mai important partener economic al României. Totuși, România are resurse naturale de uraniu, care favorizează tehnologiile CANDU, evitînd tehnologiile sofisticate implicate de crearea uraniului îmbogățit pe care le cer reactoarele de tip sovietic. În 1986 a avut loc accidentul de la Cernobil. În 1987, colaborarea în domeniul nuclear dintre România și URSS a încetat. Pentru România, accesul în energia nucleară era posibil numai prin CANDU.

În 1977 s-a ales pentru CANDU 600 (sau CANDU 6) orașul Cernavodă. Anul următor, AECL a semnat o înțelegere cu Comitetul de Stat pentru Energie Nucleară din România pentru licență, proiectare, asistență tehnică și furnizare de echipament pentru activitate nucleară. Controlul proiectului revine guvernului României. În primăvara anului 1979 s-a semnat, prin CEDC, un împrumut de un miliard de dolari SUA. În același an a început pregătirea amplasamentului, realizîndu-se lucrări de excavații pentru primul reactor. Planul a crescut repede — la două, trei, patru și apoi cinci reactoare. Ceaușescu spera că impactul politic, atît în țară, cît și în străinătate, va fi cu atît mai mare cu cît proiectul va fi mai grandios. AECL,

care primea plata unei licențe de mai multe milioane de dolari pentru fiecare fundație turnată, a fost mulțumită de extinderea contractului (...)

În primăvara anului 1982, împrumutul pentru Cernavodă, care atinge suma de 176 milioane dolari SUA, a fost suspendat. Datoria externă a României crescuse la 11 miliarde de dolari SUA, iar creditorii externi ai FMI au făcut presiuni pentru o reevalonare a plăților. Era perioada cînd Ceaușescu înăpșise nemilos regimul de viață, forțînd exportul din bogata lui feudă agricolă, pentru a elibera România de obligațiile externe. La Cernavodă nu era căldură, hrana era puțină, și muncitorii cîștigau 20 de cenți pe oră. „Nu era nimic minunat aici, dar comparativ cu alte locuri, unde nu puteai cîștiga o bucată de carne pentru copiii tăi, aici era totuși mai bine”, spune Adrian Fulga, astăzi șef de serviciu pe șantierul Cernavodă.

Suspendarea plăților, și deci blocarea activității pe șantierul de la Cernavodă, a fost o mare lovitură pentru AECL. Un raport federal canadian elaborat în vara anului 1982 menționa că numai deblocarea tranzației cu România ar fi fost singura modalitate prin care AECL mai putea spera să rămînă competitivă în afaceri.

În august 1983 plățile au fost re-luate, dar România, urmînd directiva lui Ceaușescu de a-și micșora datoriile externe, a redus 377 milioane dolari SUA din fondul destinat centralei. Planul lui Ceaușescu de a folosi proiectul ca o scenă a activității industriale și de a crea o producție autohtonă de componente nucleare a fost un dezastru.

În maniera tipică a controlului de stat, șantierul a fost inundat de utilaje. Erau marcare pretutîndeni. Keith Bradely, actualul vicepreședinte economic al AECL pentru vizuiri în zona Asia-Pacific, a stat trei ani și jumătate la Cernavodă. El spune: „România avea un institut cu 2.000 de oameni ocupați numai cu acest proiect. Ei se agitău continuu, sîcînd tot mai multe analize. Proiectele pe care le întocmeau erau fundamentale eronate, pentru că întreg procesul era viciat. Obiectivul nu era producerea unei lucrări ingineresti bune, calificate, ci se urmărea ca acei oameni să aibă o ocupație”.

Viorel Mărculescu, care în anii '80 lucra ca inginer pe șantierul centralei și aminteste: „Din 1985 pînă în 1989, din ce în ce mai multe decizii se luau fără asistența tehnică a AECL. Foarte multă muncă s-a realizat fără a fi controlată corespunzător, dar în acea perioadă nimeni nu se putea opune”.

La sfîrșitul anului 1988, Roland Boucher, pe atunci director la Centrala Gentilly 2 la Hidro-Quebec, în urma unei inspecții pe șantierul centralei, a întocmit un raport pentru administrația canadiană. În lunile care au urmat, AECL a dat cîteva indicații ferme conducerii de atunci, în sensul că partea română trebuia să ia măsuri pentru îmbunătățirea calității pe șantierul centralei de la Cernavodă, în caz contrar partea canadiană se retrage.

Potrivit declarațiilor lui Ken Petrunik, vicepreședinte al AECL și în acea perioadă persoană importantă în cadrul proiectului de la Cernavodă, AECL a fost cea care a spus nu proiectului de la Cernavodă, în toamna anului 1989. Se ajunsese într-un punct critic.

Referitor la acest proiect, specialistul canadian Keith Bradley afirmă: „Nu ne puteam permite să girăm ceva de tipul Cernobilului. (...) Știam că lucrurile nu mai puteau continua așa încă din septembrie 1989. Apoi a intervenit revoluția. Extrem de convenabil pentru noi. Altfel, Dumnezeu știe ce s-ar fi putut întîmpla”.

Traducere și adaptare de
LAURA TOMA

Legea caselor naționalizate – legea garantării injustiției

Emisiune realizată luni 10 iulie a.c. de revista „22” și Tele7abc. Întrebările au fost puse de Andrei Cornea și Lucian Măndruța.

Legea caselor naționalizate, votată de Parlamentul României, dar nepromulgată încă de președintele Ion Iliescu și contestată la Curtea Constituțională, prevede, în esență:

a) Foștii proprietari (sau urmașii lor) primesc un singur apartament, numai dacă locuiau în el, ca chiriași, la 22 decembrie 1989.

b) Dacă nu îndeplinesc această condiție, ei vor primi o despăgubire bănească ce nu poate depăși suma de cca 35 milioane lei (15.000 dolari).

c) Foștii proprietari ce nu sînt cetățeni români sau sînt cetățeni români domiciliați în străinătate nu primesc nici un fel de despăgubire.

d) Actualii chiriași pot să cumpere apartamentele în care locuiesc, și care nu au fost returnate foștilor proprietari, în condiții avantajoase de credit și în rate. Apartamentele obișnuite și vilele se bucură de același regim de vânzare.

e) Hotărârile judecătorești prin care au fost deja returnate case foștilor proprietari, depozedați abuziv de regimul comunist, pot fi anulate de Curtea Supremă de Justiție, ca urmare a unui recurs al Procurorului General. Acest recurs nu are termen limită de introducere.

Nota redacției: Dorind să fim, pe cât se poate, imparțiali, am solicitat insistent, timp de mai multe zile, prezența în emisiune și a unor reprezentanți ai partidelor de guvernământ, ai Guvernului, ai Ministerului Justiției, ai Președinției, ai Asociației chiriașilor din casele naționalizate. Sub diverse pretexte, am fost pretutindeni refuzați. Unul dintre răspunsuri, cel al vicepreședintelui Asociației chiriașilor, membru PDSR și deputat, merită a fi consemnat: el a refuzat să participe la o emisiune care nu este, pasămite, organizată de „buni români”!

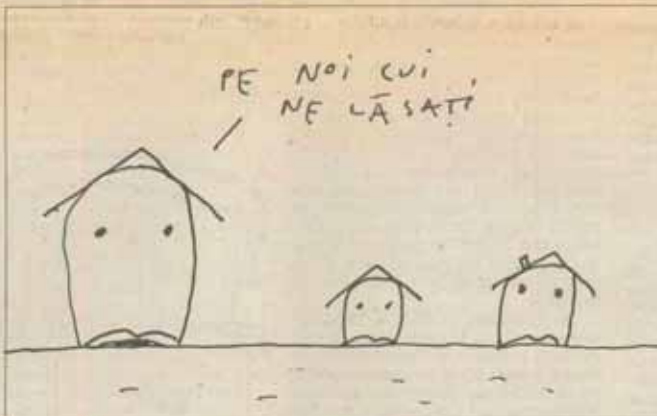
O lege anticonstituțională nu poate fi dreaptă

Rep.: Legea relativă la casele naționalizate, recent votată de Parlamentul României, îi favorizează în chip evident pe chiriași în detrimentul foștilor proprietari. Dar sînt mai mulți chiriași decît foști proprietari (chiar dacă există o dispută cu privire la cifrele exacte). Ce este nedrept la o lege care dă satisfacție unui număr mai mare de oameni, de vreme ce nici o lege nu poate satisface pe toată lumea?

Doru Cosma: Dvs. ați ridicat problema de principiu a adoptării unei legi care pare să fie în favoarea celor mulți și în defavoarea celor mai puțini. Problema nu poate fi pusă numai așa. Ea trebuie pusă și în raport cu Constituția care guvernează o țară democratică, așa cum se pretinde România. În măsura în care această lege a caselor naționalizate nu concordă cu Constituția noastră în vigoare – și ea nu concordă, începînd chiar de la articolul 1 al acestei legi –, ea nu poate fi acceptată fără amendări serioase. La articolul 1 se admite ideea, contrară statului de drept, că anumite imobile au intrat în patrimoniul statului chiar fără titlu. Ce înseamnă fără titlu? Fără nici un drept. Aceste case, devenind ale statului, vor fi cumpărate de chiriași în condiții foarte avantajoase. Cu alte cuvinte, proprietarii, care niciodată nu au pierdut legalmente dreptul lor de proprietate, sînt depozedați printr-o expropriere ce este categoric contrară articolului 41 din Constituția României de astăzi.

Rep.: Vorbiți despre depozedare. În cazul în care un fost proprietar care nu mai locuiește în apartamentul lui, în condițiile legii, primește o despăgubire bănească mai mare sau mai mică, se mai poate vorbi despre expropriere și depozedare?

D.C.: Evident că da – și pentru mai multe considerente. În primul rînd, singura modalitate reală de a despăgubi pe cineva atunci cînd bunul există în materialitatea lui este o restituire în natură. În al doilea rînd,

modul de expropriere este expres prevăzut de articolul 41 alineatul 6 din Constituție, ceea ce presupune mai întîi să fie vorba de o cauză de utilitate publică. Or, care ar fi utilitatea publică luînd casa de la proprietarul de drept și dîndu-i-o chiriașului? În al doilea rînd, se cere în Constituție să fie vorba de o despăgubire prealabilă. La rigoare, în caz că nu există acorduri între stat și proprietari, cuantumul despăgubirii nu poate fi stabilit decît de Justiție. Or, cuantumul despăgubirilor este, în cazul nostru, stabilit prin lege și nu prin Justiție, neputînd depăși cca 15.000 dolari. Problema este că, dacă tot îmi dai despăgubirea și dacă totuși îmi aplici o expropriere, ea trebuie să corespundă cu ceea ce se numește „valoarea de circulație” a acestui imobil, adică cu banii cu care să pot cumpăra imediat un bun similar, altfel despăgubirea este iluzorie și derizorie.

Rep.: Și dacă s-ar argumenta că economia națională și finanțele publice sînt mult prea slabe pentru a permite o asemenea despăgubire corespunzătoare?

Răsvan Dobrescu: În Camera Deputaților, ridicîndu-se această problemă, eu am dat următorul exemplu: este ca și cum i-aș datora domnului deputat Marțian Dan suma de 10 milioane lei și, cînd ar veni scadența restituirii banilor, i-aș spune: „Domnule Marțian Dan, scuzați-mă că nu am să vă dau 10 milioane, dar vă dau 70.000 lei. Mulțumiți-vă cu asta, că n-am bani mai mulți”. Este imoral și este o modalitate de a legaliza jaful.

Cum trebuia să arate un compromis?

Rep.: Să spunem că atît chiriași, cît și proprietarii au nevoie de o casă. Ar fi trebuit să se ajungă la un compromis. Din păcate, nu s-a realizat acest compromis.

R.D.: Un compromis ar fi fost foarte simplu de realizat: trebuia restituit dreptul de proprietate proprietarilor pe una sau pe oricîte case a avut fiecare, iar chiriașilor să li se asigure dreptul de folosință, adică dreptul de a locui în continuare în acele case. Si-

Se dorește dezbinarea societății românești

Telefon – Căzănescu: Mă numesc Căzănescu. Nu sînt nici fostă proprietară, nici chiriașă într-un bloc naționalizat. Provin dintre cei care și-au cumpărat apartamentul construit de stat.

Rep.: Exact o părere imparțială ne dorim!

Căzănescu: Eu consider această lege nedreaptă și imorală, atît din punctul de vedere al judecării dumnezeiești, cît și al celei omenești. Vreau să întreb dacă această lege îmi poate mie garanta dreptul meu de proprietar, mie și tuturor așa-zisilor împrietăriți din blocurile construite de stat.

D.C.: S-a vorbit pînă acum despre două categorii: chiriași pe de o parte, proprietari pe de altă parte. În realitate, telespectatoarea care a telefonat face parte dintr-o a treia categorie, care nu poate fi nici ea ignorată, ce dispune de o proprietate și care poate gîndi că, dacă se va continua în același spirit în care a procedat Parlamentul cu această lege a caselor naționalizate, însuși dreptul de proprietate este în pericol. Altfel spus, că orice poate fi iarăși luat. Aici este primejdia: în precedentul deschis de această lege.

R.D.: În fapt, această lege încearcă să-i opună pe proprietari chiriașilor – și invers. Adică să rupă societatea românească în două tabere antagoniste. Și, la adăpostul acestei lupte artificiale care s-ar da între chiriași și proprietari, se speră că se vor putea lua diferite măsuri nedemocratice, care să aducă atingere incipientei democrației românești și statului de drept. Eu cred că întrebarea pusă de doamna Căzănescu trebuie să ne ducă la următoarea morală: oamenii trebuie să se solidarizeze între ei și să apere fiecare și dreptul celui alt. Adică, atunci cînd unul este nedreptățit, toți să se solidarizeze cu el, pentru că altfel ajungem ca în regimul comunist: se lovește într-unul, sau într-o categorie, și ceilalți spun: „Mulțumesc, Doamne, că nu a lovit în mine!”. Însă data următoare se va lovi tocmai în cel care mulțumea lui Dumnezeu că nu a fost el lovit. Deci chiriași cărora aparent li se oferă acum o protecție socială ar trebui să știe că, în realitate, este o falsă protecție socială. S-ar putea, dacă lucrurile merg în același spirit, ca data viitoare să fie ei loviți. Noi trebuie să învățăm să ne solidarizăm unii cu alții.

D.C.: Nicăieri în lume protecția socială a chiriașului nu se realizează prin împrietărirea chiriașului în dauna proprietarului direct.

Telefon – Viorica Grama: După a naționalizare, locuința pe care o aveam s-a demolat. Vreau să știu dacă pot să întenez proces în acest caz, pentru a obține înapoi terenul.

R.D.: Acoastă lege nu are legătură cu această categorie de imobile. Deci dvs. sînteți în cazul fericit de a nu cădea sub incidența acestei legi și puteți pur și simplu să faceți proces.

Legea nu are justificare, dar are o explicație

Rep.: Vreau să mai atingem încă o problemă care mi se pare importantă. Ați spus, domnule avocat Dobrescu, că legea stabilește o ruptură între actualii chiriași și foștii proprietari, dar s-ar părea că ea creează o ruptură și între actualii cetățeni români și foștii cetățeni români sau chiar actualii cetățeni români, dar care domiciliază în străinătate. Cum poate fi justificată o astfel de discriminare? Dvs. sînteți și om politic, sînteți membru al PNȚCD, sînteți preocupat și de aspectele strict politice ale acestei legi. Se știe că în momentul de față se dorește îmbunătățirea imaginii României în străinătate. Cum sperăm noi să creștem o imagine bună a României fără a avea de partea noastră sprijinul diasporăi românești?

R.D.: Cum poate să fie justificată o asemenea lege? Eu nu numai că nu găsesc nici o justificare a acestei legi, așa cum a fost făcută, dar consider că ea nu poate să fie justificată cu argumente care țin de moralitate și de corectitudine. Este o lege care nu poate să fie justificată decît cu argumente false, în chipul hotărîrii care fură ceva și care spune că a furat pentru că li era foamă, ceea ce nu li scutește de pedeapsa pe care Justiția i-o va aplica. Însă acest tip de argument putea fi invocat numai de statul comunist, dar nu și de statul care i-a succedat și care nu se pretinde de drept. Se poate oferi nu o justificare, ci o explicație și una foarte simplă: cca 2% dintre chiriași care ar urma să devină proprietarii acestor apartamente sînt niște profitori ai actualului regim sau niște profitori ai vechiului regim, pe care profitorii actualului regim vor să-i apere și care vor să devină proprietarii unor case de lux. Ceilalți, 98% din total, sînt niște oameni amărîți, victime ale regimului comunist, care rămîn în continuare victime și sînt acum așezați cu promisiunea demagogică de a putea să cumpere casele adevăraților proprietari.

Telefon - Daniel Costache: Aș vrea să-l felicitez pe dl. avocat că în chestiunea profitorilor a pus punctul pe i. Pe de altă parte, legea, votată de Parlament și care, probabil, va fi aprobată de președintele, face o distincție, în cadrul mării mase de proprietari expropriati, între cei care la 22 decembrie 1989 locuiau în foștele lor case și cei care nu locuiau. Cred că acesta este un lucru extrem de injust - chiar în contextul celorlalte neajunsuri ale acestei legi. Adică, practic, se judecă o problemă cu două unități de măsură.

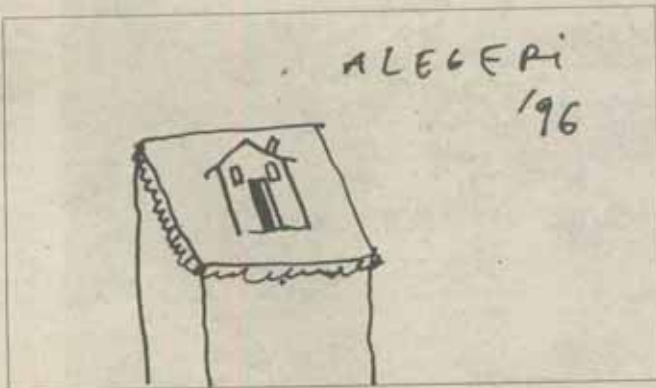
D.C.: Aș vrea să ne întorcem în cadrul constituțional al acestei legi. Constituția noastră consacră printre alte drepturi egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii și, pe de altă parte, dreptul la libera circulație a persoanelor. Asta presupune că nu se poate face o discriminare între cetățenii români care au domiciliul în țară și cei care pot beneficia de așa-zisa despăgubire prevăzută de legea caselor naționalizate și cetățenii care, temporar sau definitiv, și-au stabilit domiciliul în străinătate. Prin urmare, nu se

poate accepta o decădere din drepturi provenită din exercitarea legitimă a unui drept, respectiv a dreptului la libera circulație. Or, domicilierea în străinătate reprezintă expresia exercitării acestui drept la libera circulație, drept prevăzut, și subliniez, nu numai în Constituția noastră, în articolul 25, ci și într-o serie de documente internaționale la care România a aderat, pe care le-a semnat și dintre care unele fac parte acum din dreptul nostru intern, potrivit Constituției - respectiv, Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice și mai ales Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Rercursul în anulare atîrnă deasupra proprietarului precum sabia lui Damocles

Rep.: În legătură cu problema caselor naționalizate, cred că merită să mai menționăm un aspect. Au fost case naționalizate care au fost restituite proprietarilor prin decizii judecătorești - oamenii au dat în judecată statul și au cîștigat. În urmă cu câteva luni, Parchetul General a făcut recurs extraordinar în anulare și a încercat să schimbe aceste hotărîri ale Justiției. Domnule Cosma, poate ne puteți spune ceva despre această procedură...

D.C.: Există în momentul de față la Curtea Supremă de Justiție o avalanșă de recursuri în anulare, avînd

R.D.: În ceea ce-l privește pe acești oameni amărîți la care mă refeream, cei 98% dintre chiriași, inițiatorii legii au urmărit scopul demagogic de a le capta voturile. De fapt, este o mituire a populației cu un avantaj necuvenit, spre a i se cumpăra voturile la viitoarele alegeri - exact așa cum s-a făcut și la alegerile din '90, de pildă, prin majorări de salarii fără acoperire în producție, care au dus la o inflație uriașă.

Acceptăm să pierdem voturi de dragul moralității

Rep.: Cînd s-a încheiat votarea legii în Parlament, dvs., domnule Dobrescu, ați avut o declarație spectaculoasă, în care ați spus că, dacă Opoziția va cîștiga alegerile viitoare, această lege va fi schimbată. Nu credeți că, din punct de vedere politic, ați făcut o declarație imprudentă, ținînd seama tocmai de voturile cu care PDSR vrea să-i mituiască pe chiriași?

R.D.: La PNȚCD există următorul principiu: noi vrem să facem o politică morală, o politică dreaptă, și dacă, făcînd această politică morală, pierdem votul, acceptăm să pierdem votul de dragul cinstei și al moralității în politică. Nu vrem să facem politică demagogică, politică mincinoasă, pentru ca să fie cel puțin un partid care să facă o politică cinstită. Și dacă va fi să pierdem votul de pe urma poziției noastre, acceptăm să pierdem votul pe acest motiv. Însă vreau să vă mai spun următorul lucru. Dacă la alegerile din 1990, deoarece am spus ceea ce am spus, oamenii noștri au fost bătuți și chiar uciși, în 1992 am cîștigat foarte multe voturi spunînd același lucru. Deci ceea ce pierdem pe termen scurt putem cîștiga pe termen mediu și lung, pentru că oamenii plîn la urmă își dau seama de importanța unei politici morale.

ca obiect tocmai desființarea hotărîrilor judecătorești de retrocedare a locuințelor naționalizate, și există deja destul de multe hotărîri ale Curții Supreme de Justiție, secția civilă, care au anulat respectivelor hotărîri judecătorești, sub motivul - i-aș fi zis pre-textual - depășirii atribuțiilor puterii legislative. S-a ajuns în situația că proprietarii au pierdut titlul pe care-l obținuseră în Justiție. Au pierdut iarăși casa, pentru că, prin această decizie finală a CSJ, s-a desființat hotărîrea judecătorească prin care obținuseră această casă. În momentul de față, oamenii nu mai pot face pe plan intern nimic, pot acționa însă pe plan internațional.

Ce putere au forurile europene și cum te poți adresa lor?

Rep.: Să ascultăm, înregistrată pe casetă, și părerea domnului Crăciunescu, președintele Asociației foștilor proprietari.

Crăciunescu: Această lege este făcută de Guvernul României. Guvernul României și deputații care sînt din partea Guvernului nu fac decît să caute să ne fure casele și să le revindă... casele noastre... Noi trebuie să acționăm astfel încît să nu fie adoptată legea aceasta. E o lege aberantă, e o lege contrară dreptului internațional, mai cu seamă că noi am aderat la Convenția Europeană.

Rep.: Ați mai făcut pînă acum vreo adresă către forurile europene?

Crăciunescu: Anul trecut am parcurs 3.500 kilometri dus și 3.500 kilometri întors spre a discuta la Consiliul European de la Strasbourg. Acolo mi s-a explicat că trebuie să traversăm toate etapele cu puțință în țara noastră și numai ulterior să ne adresăm lor. Din cauza asta, noi am făcut procese, am cîștigat casele, o parte din noi sîntem în curs de judecată.

Telefon - Vasilescu (București): Am o hotărîre definitivă privind restituirea unei locuințe, naționalizată prin aplicarea abuzivă a Decretului 92/1950. Aș vrea să întreb dacă actuala lege mă afectează sau nu în hotărîrea rămasă definitivă.

D.C.: Pentru casa dvs., asupra căreia există o hotărîre judecătorească definitivă, din păcate, legea actuală are incidență, pentru că există o dispoziție în ea ce permite atacarea cu recurs în anulare a tuturor acestor hotărîri pronunțate în favoarea proprietarilor. Cu alte cuvinte, Procurorul General, exercitînd acest recurs în anulare, prevăzut de articolul 330 din Codul de procedură civilă, poate desființa aceste hotărîri judecătorești și răsturna complet situația, revenindu-se la situația anterioară pornirii procesului. Proprietarul se poate judeca în cadrul ipoteticului recurs în anulare. Din păcate, și asta este un lucru grav, recursul în anulare nu are termen de introducere, deci oricînd, peste oricîți ani, există acoastă sabie a lui Damocles asupra capului proprietarului. Iată un lucru foarte grav, pînă în discuție autoritatea lucrului judecat, ce este un stilp de susținere al statului de drept.

R.D.: Eu aș vrea să mă refer la o altă chestiune. Ce tactică trebuie să adopte persoanele nedreptățite de această lege în cazul în care ea ar intra în vigoare? După părerea mea, ele trebuie să uzeze de calea prevăzută de lege, anume de a se adresa comisiei locale instituite de lege cu cererea de a li se restituie casele, cerere ce ar trebui să aibă următorul cuprins: *cer să mi se restituie casa sau casele de care am fost deposedat, nu accept despăgubire. Va pierde la comisie. Se adresează instanței judecătorești. Va pierde din nou. Să facă apel și apoi recurs. Va pierde la recurs și numai după aceea se poate adresa în termen de 6 luni Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg, pentru că Curtea Europeană nu primește cereri decît dacă au fost parcurse toate gradele de jurisdicție prevăzute de legislația internă. E adevărat, trebuie multă forță, trebuie mulți nervi, trebuie mult curaj pentru a urma această cale!*

Rep.: Dacă într-un singur caz de acest tip se obține cîștig de cauză la Strasbourg, este statul român obligat să aplice această hotărîre și să anuleze și legea?

R.D.: Hotărîrile judecătorești obținute la Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg sînt executorii în țara care este condamnată. Deci există o obligație la fel ca înaintea unei hotărîri judecătorești interne, cu deosebirea că ea este dată de o instanță chiar mai înaltă decît CSJ.

D.C.: Trebuie făcută însă o precizare. Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu poate fi sesizată decît de Comisia Europeană a Drepturilor Omului, deci proprietarii care sînt prejudiciați nu se pot adresa direct Curții, trebuie să se adreseze mai întîi Comisiei. În al doilea rînd, trebuie știut că Curtea Europeană nu poate desființa hotărîrile judecătorești române. Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu permite decît o singură modalitate, așa-numita *despăgubire echitabilă*, despăgubire la care este obligat statul care s-a făcut vinovat de încălcarea convenției față de persoana fizică respectivă. Este o eroare să se creadă că hotărîrile judecătorești românești pot fi desființate pe calea procedurilor Curții Europene a Drepturilor Omului.

V-ați așteptat să asistați la căderea comunismului?

Pentru mine nu a fost o surpriză căderea comunismului: am fost convinsă că am s-o apuc. N-aș fi putut spune însă precis când se va petrece acest lucru, deși în 1972 am citit cartea lui Andrei Amalrik intitulată „Va mai supravieși oare Uniunea Sovietică până în anul 1984?”. Dacă un tânăr istoric sovietic care cunoaște situația Imperiului Sovietic din interior ajunge să formuleze această idee, înseamnă că nu este vorba de o întâmplare. Nu este întâmplător nici faptul că am crezut în căderea comunismului, date fiind datele biografiei mele. M-au crescut bunicii, deoarece tatăl meu era prizonier de război în Crimeea. S-a întors acasă abia în 1949. Mama mea a fost deportată din Budapesta în 1951: era perioada „fericită” a lui Imre Rákosi. Bunicul a fost deportat și el în 1949. Am povestit aceste lucruri pentru că ele pot explica felul cum vezi mai târziu lumea: de pildă, felul cum mă raportez la regimurile politice. Bunicul îmi spunea mereu că regimul comunist este sortit pieirii, pentru că este prea irațional. Generația tatălui meu a trebuit să accepte acea lume în care trebuia să-și asigure existența. Dar un bătrîn nu avea ce pierde. Nu este întâmplător nici faptul că m-am apropiat în tinerețe de așa-numiții „oameni ai anului '56”, István Bibó, István Kemény, Ferenc Donáth, Gábor Tánzos, care ne-au dezvoltat un alt mod de a gândi. Ei ieșiseră din închisoare în 1963-1964. Ferenc Donáth a condus secretariatul lui Rákosi, dar în 1956 s-a întors împotriva regimului acestuia. După înfrângerea revoluției, a fost deportat la Snagov. De la acești oameni am aflat multe despre anul revoluției - 1956 -, pe care îl trăiseră pe propria lor piele, pregătind conștient lupta împotriva regimului Rákosi.

Cum a ajuns Ungaria, după reprimarea dură a revoluției din 1956, la liberalizarea din ultimul deceniu?

La începutul anilor '60, puterea politică și-a dat seama că nu poate continua fără să încheie un compromis cu societatea maghiară. În Ungaria se spune că fiecare și s-a dat atunci bucata lui de pline unsă cu untură și, în schimbul ei, el a renunțat la libertățile politice. A fost o perioadă de tranziție până în 1965. După '65 începe perioada noilor mecanisme economice: CAP-urile maghiare încep să-și dea seama că au nevoie de specialiști și încep să fie acceptați fiii foștilor mici proprietari, care își cunoșteau meseria. În 1980 a apărut un pachet de proiecte ale micilor întreprinzători: aceasta înseamnă că încă din acea perioadă a putut să apară în economie sectorul particular. Și clădirea unde s-a putut întîlni pentru prima dată Opoziția - Teatrul „Jurta” - aparține acestor mici întreprinzători. Ne întîlneam acolo, pentru că nu trebuia să cerem voie nimănui, pentru că nu aparține statului. Simburele Opoziției - Uniunea Liberilor De-

În economie se pot cerceta

- Interviu cu ERIKA TÖRZSÖK, vicepreședinta Oficiului pentru minoritatea maghiară

N. 8 iunie 1942, Kőszeg.

Studii: Institutul de învățămînt Superior din Eper - Limba și literatura maghiară, istorie-muzică (1964); Universitatea Eötvös Lóránd din Budapesta, sociologie (1974); doctoratul în sociologie (1978).

Căsătorită (1965) cu Emil Regényi, doctor în economie. Trei copii.

Activitate profesională: „Grupul de cercetare sociologică” de pe lângă Academia Maghiară (din 1970). Cercetător științific în „Grupul de cercetare a tineretului” de pe lângă Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist din Ungaria (1972-1982). „Institutul de cercetare a formelor de cooperare din agricultură, industrie, comerț” (1982-1989). „Institutul maghiar de sondare a opiniei publice” (nov. 1989-1990). Secretar al Departamentului de politică din Uniunea Liberilor Democrați vizînd problemele minorităților naționale și etnice (din 1991). Vicepreședinta Oficiului pentru minoritatea maghiară care trăiește dincolo de granițele Ungariei (din aug. 1994).

mocrați, care în 1989 ia oficial acest nume - se naște din școala lui István Kemény (sociologi, filozofi). Ea a avut o revistă, un samizdat redactat de către János Kiss, intitulată *Vorbitorul*. Două au fost problemele-tabu, care nu se puteau pune în discuție în Ungaria: 1. monopolul proprietății de stat; 2. monopolul partidului comunist. Primul partid politic constituit în Ungaria (în afara partidului comunist) a fost FIDESZ-ul, alcătuit în 1989, din

tineri juriști. Inițiindu-se, FIDESZ-ul a spart acest monopol al partidului comunist.

Cum de a acceptat puterea politică din Ungaria această reformare a comunismului?

A acceptat deoarece oamenii politici aflați atunci la conducere au considerat că pot să supraviețuiască și ei și să-și extindă în timp puterea oferînd asemenea avantaje societății maghiare. De aceea, Ungaria a avut un alt tip de dezvoltare decît

Cehoslovacia, România și Polonia. Eu nu cred că era o strategie politică gândită dinainte, conștientă. Evenimentele din 1956 au avut ca rezultat faptul că URSS se raporta altfel la Ungaria: nu au mai vrut să riște o intervenție drastică, la fel ca în 1956. Situația internațională a creat și ea un fundal, pe care a putut să se desfășoare această politică maghiară, în care comuniștii reformatori (Csaba Tabajdi, Lajos Borsos, György Surányi, Mihály Bihari, Csaba Gombár) aveau un teren mult mai mare de desfășurare decît în celelalte țări socialiste. În jurul anilor '80 apar în interiorul partidului comunist politicieni reformiști. Ei aparțin generației de 40 de ani și au alte cunoștințe de specialitate decît cei din generația anterioară. În ei nu mai exista teama care a existat în generația de la '56: astfel a început o scădere treptată a fricii. Cunoștințele de specialitate și *background*-ul profesional le permiteau să-și asigure viața nu numai din politică, ci și pe plan profesional. Ca tineri au studiat și au lucrat în străinătate și au adus din străinătate o cu totul altă perspectivă, o strategie de viață personală diferită, pe care au putut s-o formuleze în Ungaria. A fost de fapt o colaborare între comuniștii reformiști și Opoziția democratică.

Și această colaborare exista din acea perioadă?

Da, exista tocmai de atunci. În 1985 am lucrat în proiectarea unui sistem regional bancar. Atunci nu s-a putut realiza nimic din el, dar Legea financiară din 1984 permitea crearea sistemului bancar pe două niveluri în Ungaria.

Ce înseamnă sistemul bancar pe două niveluri?

Înseamnă că activitatea Băncii Naționale se desparte de activitatea băncilor comerciale. Băncile comerciale apar în Ungaria în 1988, o dată cu Legea societăților - eveniment foarte important, care a dat cadrul dezvoltării societății civile și a permis apariția diverselor organizații. În țările din jurul Ungariei nu existau, la acea dată, societăți și asociații. La ființă apoi Forumul Juriștilor Independenți, cu rol foarte important în viața societății maghiare, pentru că înainte de alegerile din '90 iau naștere instituțiile statului de drept. În Ungaria s-a produs o formare treptată a societății civile. Încă din 1988, în programul diverșilor oameni politici aparținînd elitei politice maghiare existau concepții despre modalitatea în care am putea să construim o economie sănătoasă și o societate sănătoasă. La aceeași dată, în Cehoslovacia și în Polonia oamenii erau arestați, nu

cauzele diverselor probleme sociale

care trăiește dincolo de granițele Ungariei, realizat de Gabriela Adameșteanu -

dispuneau de pașaport. În Ungaria se putea călători, trebuia viză, dar aceasta se putea procura. Începând cu 1980, aproape fiecare membru al societății ungare a fost măcar o dată în vizită în Occident: aceasta a însemnat că ei puteau să importe în Ungaria specificul societății occidentale de consum.

Cum a interferat cariera dvs. profesională schimbările din Ungaria?

La sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70, existau în Budapesta două școli de sociologie, două ateliere spirituale foarte importante de formare a tinerilor sociologi: una creată în jurul lui György Lukács, alta în jurul lui István Kemény. Atunci s-au făcut marile cercetări empirice de sociologie (cercetarea sârăciei pe modele reprezentative, a situației țiganilor, cercetări legate de conducerea economiei). Mă consider foarte norocoasă că am putut învăța de la acești oameni, ca și alți tineri sociologi formați la aceste școli. Cel mai bun prieten al meu din această perioadă este György Bencze, filozof. În Ungaria, în 1968, s-a petrecut un fel de reformă a economiei. Am devenit sociolog în domeniul economiei, m-am ocupat de formarea sistemului bancar pe două niveluri în Ungaria. După părerea mea, în economie se pot cerea cauzele diverselor aspecte ale vieții sociale. Și deciziile politice au fost influențate de situația economiei într-o societate cum a fost societatea maghiară, caracterizată ca fiind „comunismul gulașului”.

Am știut de mai multă vreme că în privința liberalizării economiei și a formării societății civile Ungaria se află înaintea României, dar abia acum putem să ne dăm seama de avantajul Ungariei la startul din 1989.

Tot de acest aspect însă se leagă și datoriile foarte mari pe care Ungaria le are din acea perioadă. Datoriile care capătă importanță acum. Există o piață de unde Ungaria putea să contracteze aceste împrumuturi. În 1984, datoria externă a Ungariei era de 7 miliarde. Pentru ca aceste împrumuturi să fi fost utilizate în mod rațional, trebuia să existe un alt sistem economic, trebuia schimbat sistemul de redistribuire a statului. Puterea nu voia însă să umble la structura economică a societății maghiare. Kádár a cerut să fie grăbite procesele economice, dar pentru că aceasta grăbire se petrecea într-un sistem economic prost, datoria Ungariei a ajuns să se dubleze. Sporirea producției însemna că se dublau pierderile în sistemul de întreprinderi ineficiente. Acesta este specificul acelei perioade, când noi schimbam dolarii pe ruble: cumpăram materialele de ba-

ză pe dolari, le prelucram pe dolari, dar produsele le vindeam pe ruble. În acea perioadă, rubla era echivalentă cu dol. rul și aceasta a determinat marile datorii contractate de către Ungaria. Economiiștii maghiari scriau atunci că economia maghiară este mai productivă în zilele când producția este oprită. Au scris cărți întregi pe această temă și au avut mare dreptate. O structură economică proastă, o foarte puternică redistribuție a statului a făcut

• „Regimul comunist este sortit pieirii, pentru că este prea irațional” - mi-a spus bunicul, care mai firzlu a fost deportat • în 1951 a fost deportată și mama, iar tatăl meu a fost prizonier de război • de aceea, în tinerețe m-am apropiat de oamenii anului 1956: István Bibó, István Kemény, Ferenc Donát, Gábor Tánzos • în Ungaria, perioada noilor mecanisme economice începe după 1965 • comuniștii reformatori au avut aici un teren mai mare de desfășurare decât în Polonia, Cehoslovacia sau România • începând cu 1980, fiecare cetățean al Ungariei a putut călători măcar o dată în Occident: așa s-a importat specificul societății occidentale de consum • tot de atunci datează însă și marile datorii externe ale Ungariei, importante în acest moment •

imposibilă folosirea posibilităților: aceasta a și dus căderea lui Kádár. Dar, tot din acest motiv, în Ungaria schimbarea s-a produs fără violență. Miklos Németh, ultimul prim-ministru al Ungariei în timpul regimului comunist, era economist și știa foarte bine că Ungaria se află într-o situație tragică: de aceea, cedarea puterii s-a petrecut fără violență. Dacă în primele alegeri libere ar fi învins Uniunea Liberilor Democrați, s-ar fi pășit de atunci pe linia măsurilor de austeritate adoptate abia acum de către guvernul maghiar. Guvernul Antall (MDF) a promovat un alt program economic și nu a îndrăznit să facă acești pași duri, hotărâtori, pentru a salva economia. E paradoxal că un guvern socialist trebuie să facă acei pași pe care, într-o societate normală, trebuia să-i facă un guvern conservator. Din punct de vedere sociologic, se poate explica, deoarece cei din guvernul MDF nu știau în ce situație se afla Ungaria. Dar acea elită politică formată din comuniștii reformiști și din cei care au alcătuit Opoziția democratică, aflați acum la guvernare, știau. Cei care se grupau în jurul MDF înainte de '89-'90 nu au participat la aceste procese: ei urau guvernul Kádár, dar se țineau departe de viața politică și de aceea nici nu aveau informații despre ea. Criza petrolului, revoluția informației și tehnicii nu i-au atins pe oa-

menii grupați în jurul MDF. În mintea lor se formase un model interbelic, care nu putea să aducă o rezolvare noilor situații. De aceea, ei nu aveau o strategie legată de procesul de modernizare. Ce să facă vechile modele cu procesele de globalizare? Sigur, prezint acum destul de simplist întreaga situație.

Am fost mirată când, în aprilie 1995, urmărind, ca ziaristă, lucrările Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, am văzut, cu ocazia vizitei

haotică, determinată de aceste schimbări lente. Este destul de neașezat să spun că procesele care se petrec în țările postcomuniste pot într-adevăr să pună aceste țări pe direcția modernizării. Vom vedea dacă într-adevăr se va realiza procesul de modernizare în aceste țări. Din păcate, fiecare dintre noi simțim pe pielea noastră această realitate: neputința organizațiilor internaționale față de politică agresivă rusească, care, de fapt, se extinde și își pune amprenta asupra conflictului din Iugoslavia. În fața acestor probleme, organizațiile internaționale rămân neputincioase și, de fapt, sînt dezinteresate în a rezolva problemele din această regiune a Europei. Criza din Iugoslavia creează o foarte bună piață.

Ce șanse există pe planul colaborării în politica externă?

În politica românească a existat în mod tradițional o politică antirusă. Anul trecut, când i-am vizitat pe oamenii politici români, ei mi-au spus că această politică antirusă ar putea fi un punct de legătură între politica maghiară și cea românească, pentru a ne pregăti în comun împotriva unui pericol rusesc.

• Andrei Amalric - disident sovietic, expulzat din URSS, mort după cîțiva ani în SUA, în condiții nu perfect elucidate.

ULTIMA ORĂ

Curtea Constituțională a declarat constituțional proiectul Legii Învățămîntului, în pofida sesizărilor UDMR.

Adevărul literar și artistic, nr. 278

- Ziaristul, „un gentleman care rănește gunoierul”
- Paul Goma: „Adresez mulțumirile mele domnului Nicolae Ceaușescu”
- Cristian Tudor Popescu: „Gomora”
- Tompa Gábor: „Unii spun că nu suntem destul de maghiari”
- Mariana Sora: „Sunt iremediabil singură...” (dintr-un „Jurnal” inedit)
- Degringolada teatrului englez: „William, trezește-te, că am înnebunit cu toții!”
- Ion Bogdan Lefter de la București în conacul universitar din Bloomington...
- Cezar Ivănescu: „Creștinismul este o retorică pe care o practică oamenii de cultură”

JEAN ROSSIAUD

Modele europene și non-europene ale societății civile?

Cred că nu există vreo legătură causală între conceptul de societate civilă și cel de „Europa”. Sînt convins că nu este vorba de o dihotomie de genul „european” versus „non-european”, ci de una „modern și democratic” versus „tradițional și non-democratic”. Mai mult, conceptul de societate civilă apare doar în acele societăți care se află pe drumul spre modernitate; altfel spus, în acele societăți care sînt conștiente de rolul lor de agenți capabili să-și modeleze viitorul. Tocmai din acest motiv conceptul de „societate civilă” (ca și acela de „subiect”, sau de de „mişcare socială”) este inseparabil de conceptul de „democrație”. Acest concept combină (într-o relație simultan complementară, competitivă și antagonică) cele trei principii ale Libertății, Egalității și Solidarității Sociale. Deși aceste concepte au apărut ca rezultat al unui proces îndelungat și haotic care a avut loc în Europa, ele sînt potențial universale. Două dintre aceste concepte – cel de Libertate și cel de Egalitate – resping ierarhii prestabilite (bărbat/femeie, tînăr/bătrîn, creștin/păgîn, civilizat/barbar). În centrul lor se găsește individul, indiferent de vîrstă, sex, origine socială sau etnică, religie.

Modernitate versus Tradiție

În sistemele de gîndire contemporane – „individualiste”, în formularea lui Dumont –, individul este tratat ca subiect, sau actor, al propriei sale istorii. În același fel, indivizii – societatea civilă – sînt tratați ca actorii unei istorii colective. Această ideologie, care este de fapt chiar conceptul de modernitate, este incompatibilă cu acel set de concepte care își are rădăcinile în Tradiție. Explicația pentru acest fapt este aceea că concepția modernă despre timp este evoluționistă, istorică și promovează schimbarea și noul. Dimpotrivă, timpul este perceput în societățile tradiționale ca o entitate repetitivă, chiar dacă societatea avută în vedere este una europeană sau occidentală. Modernitatea înseamnă întotdeauna modernizare. Ceea ce era nou ieri este deja învechit astăzi, parte din Tradiție. Prin urmare, conflictul dintre Modernitate și Tradiție este etern, oricare ar fi societatea în cauză.

Procesul democratic poate fi definit ca expresia unei voințe colective provenite dintr-un dialog între indivizi care se văd pe ei înșiși ca actori, iar implementarea deciziilor colective ca pe fundamentul statului de drept. După cum putem observa, această definiție ilustrează faptul că asemenea concepte precum cel de democrație sînt potențial universale, fără granițe demografice, etnice sau naționale. Iată de ce nu există în mod ideal modele „europene” sau „non-europene” ale societății civile.

Centru versus Periferie

Și totuși modernă și modernizatoare căutare a Libertății, Egalității și Solidarității Sociale se materializează în feluri diferite în puncte diferite ale istoriei fiecărei societăți. Acesta este și motivul pentru care societățile civile moderne au caracteristici diferite în funcție de momentul și de locul în care ele iau naștere. Conform acestei perspective, forma unei societăți civile depinde de două chestiuni: întâi, de tipul statului din care aceasta se naște și se dezvoltă; în al doilea rînd, de poziția aceluia stat în sistemul mondial.

În ciuda imaginii simplificate oferite mai sus, este posibil a se împărți societățile civile în două tipuri largi. Pe de-o parte, cele cîteva state care

aparțin „centrului” occidental: în acest caz, conflictul dintre Modernitate și Tradiție poate fi descris ca endogen societăților înseși. Pe de altă parte, așa-numitele societăți „periferice”, care s-au confruntat cu conflictul dintre Modernitate și Tradiție în contextul colonialismului și imperialismului. Acesta este motivul pentru care adesea confundăm termenul de Modernitate cu cel de Europa.

În plus, această confuzie a fost aprîjinită de alte două fapte: întâi, aceia pe care li socolim azi responsabili pentru colonialism și imperialism au prezentat modernitatea și democrația ca pe două produse pur europene. Ei au încercat să impună aceste modele cu mijloace militare și ideologice asupra altor societăți, dar au respectat aceste principii doar atunci cînd aceasta era în folosul propriu;

altfel spus, principiul democratic era un principiu relativ și lepădabil. În cel de-al doilea rînd, elitele modernizatoare din societățile dominate au tîns întotdeauna să creadă că progresul înseamnă mai degrabă occidentalizare decît democratizare.

Îmi dau seama că această discuție poate să pară puțin prea abstractă, dar ea are relevanță directă în cazul politicii de astăzi. Pentru aceia dintre noi care fac parte din rețeaua hCa și din lupta pentru democrație și drepturile omului ar fi o eroare fundamentală ca principiile democrației și drepturilor omului să depindă de mediul național și cultural în cauză. Astăzi trebuie să luptăm împreună în mod special împotriva aceluia din interior și din afara Europei care resping principiile democrației și drepturilor omului în numele Tradiției. Altfel spus, dacă ar trebui să căutăm acele principii care au forța de a destrăma diferitele forme de fundamentalism religios, naționalist și etnic din fiecare cultură sau națiune, ar însemna să denaturăm înseși scopurile pentru care luptăm.

Această pagină se face cu sprijinul PHARE Democracy Programme

PETAR EMIL MITEV

Investind în societatea civilă și în democrație

Acest eseu se va opri asupra a trei întrebări interdependente: Ce am realizat pînă la momentul de față în procesul de tranziție spre o societate democratică? Care sînt diferitele perspective politice ce ni se oferă în această perioadă? Cum putem investi în societatea civilă și în democrație? După revoluțiile din 1989, societățile din Europa Centrală și de Est au fost deseori descrise ca post-comuniste sau post-totalitare. O astfel de terminologie oferă însă în privă mică măsură o perspectivă asupra schimbărilor pe care aceste societăți le-au suferit în intervalul de cinci ani care au trecut de la momentul cînd au fost pentru prima oară numite post-comuniste sau post-totalitare. Cu cinci ani în urmă, continentul european era plin de surprize.

În momentul colapsului comunismului ne făcăm iluzii că în cinci ani de zile societățile noastre vor fi pe deplin democratice, că vor ocupa deja locul pe care îl merită în Comunitatea Europeană. Totuși, cinci ani mai tîrziu, ne aflăm în situația de a putea vorbi mai curînd despre o „proto-democrație” decît despre democrația matură pe care ne-o imaginăm în 1989. În timp ce democrația se poate descrie ca supremația legii asupra voinței, fie ea aceea a individului, a partidelor politice, a statului sau a instituțiilor sale, „proto-democrația” este definibilă ca supremația legilor în contextul unei crize normative. Criza normativă este o criză profundă, evidentă nu numai la nivelul instituțiilor parlamentare, ci și la nivelul individului însuși.

Termenul de „criză normativă” este folosit în țările Europei de Vest cu un înțeles diferit de acela pe care îl are el în Est. Iar în Est avem de-a face cu o criză normativă pur și simplu pentru că nu se poate înlocui moștenirea legislativă a unei întregi regiuni peste noapte. Structurile care formează normele unei societăți nu se pot construi în cîteva zile. În momentul de față avem legi și instituții noi, dar nu avem mecanisme eficiente pentru activități comune. Avem democrație, dar fără o cultură democratică sau politică care să o susțină. Putem deci vedea că peisajul politic al Europei Centrale și de Est este caracterizat de „proto-democrație”: contradicții puternice, paradoxale între nevoile sociale și posibilitățile instituțiilor, partidelor și indivizilor de a le satisface.

Ceea ce mă face să examinez trei posibile direcții de dezvoltare a viitorului politic al regiunii. Prima este „democrația”, cea de-a doua „autoritarismul” (proto-democrația are atât valențe democratice, cît și valențe autoritariste), iar cea de-a treia este mai degrabă o stare de anarhie decît un sistem politic. Călea democratică este caracterizată de stabilirea unui

puternic centru democratic, capabil să reziste impactului forțelor extremiste și să garanteze stabilitatea instituțiilor democratice. O clasă de mijloc stabilă, un executiv puternic asistat de instituții democratice și de o integrare reușită în structurile europene – mergînd pînă la admiterea în Comunitatea Europeană – sînt toate componente necesare ale acestui model. Cea de-a doua perspectivă este un scenariu familiar pentru țările Europei post-comuniste și este caracterizat de extremism, de extinderea ideologiilor exclusiviste și violente mai degrabă decît de mijloace democratice de guvernare.

Cea de-a treia alternativă poate fi descrisă ca o situație de instabilitate generală și pe termen lung. Al treilea model este caracterizat de lipsa unei desemnări clare a puterii și o creștere masivă a activităților criminale și a distrugerii structurilor și legăturilor sociale. Modelul este reprezentat printr-o criză politică acută, fără mecanisme democratice și fără o mîină sigură care să le poată conduce.

Modelul cel mai eficient de a ne asigura că drumul de la proto-democrație duce la democrație și nu la autoritarism sau anarhie este de a investi în societatea civilă. Și cum se poate face așa ceva? După mine, cea mai importantă investiție este cea în noul generații. Într-o cultură politică și democratică viitoare via generațiile tinere. Principalul pericol pentru societățile Europei Centrale și de Est, evident și în Bulgaria de azi, este acela că viitoarele generații vor avea o cultură politică mai slab dezvoltată decît cea pe care o avem noi acum. O explicație pentru aceasta ar fi faptul că în proto-democrațiile din Europa Centrală și de Est instituțiile de așa-zisă socializare trec printr-o perioadă de criză. Familia, dar și Biserica, sînt doar două exemple de astfel de instituții.

Dacă vrem să construim o societate democratică și stabilă, este important să educăm generațiile tinere în spiritul valorilor civice și democratice, care sînt baza oricărui sistem democratic funcțional. Acest proces de educație ar trebui să examineze chestiuni economice, politice și sociale: să ofere mijloacele necesare pentru a aprecia avantajele și dezavantajele economiei de piață; să-i învețe să fie toleranți și deschiși față de alte grupuri etnice; să-i învețe să aprecieze corect stereotipurile mass-media. În cele din urmă, un astfel de program educațional ar trebui sprijinit de cîteva mijloace de informare libere și de un limbaj politic capabil să transcende demagogia.

Traducere și adaptare după documentele hCa de Liviu Andreescu

H.-R. PATAPIEVICI

Despre noroc și nenoroc în istorie

Zeii

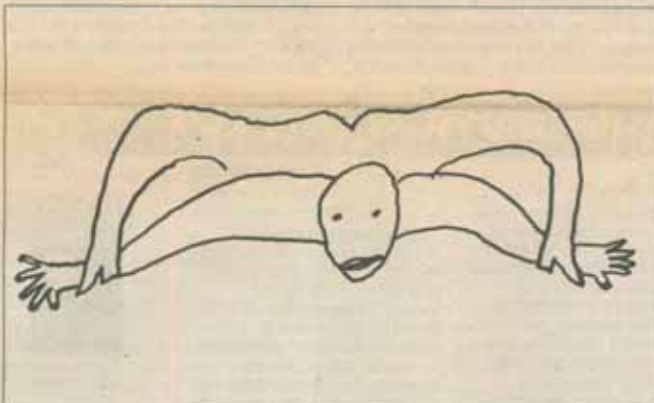
Marin Preda a făcut celebră expresia *timpul n-a mai avut răbdare*. Este o formulare deopotrivă fericită și exactă. Cred cu oarecare teamă că există într-adevăr în viața fiecăruia dintre noi un moment începând de la care, din motive obscure, totul începe să ne meargă de-a-ndoaselea. Anticii au atribuit geloziei zeilor această întoarcere-împotrivă a destinului. Potrivit lor, zeii trebuiau periodic dăruiți cu jertfe pentru a le abate atenția de la fericirea muritorilor prea norocoși.

Din motive pe care îmi este greu să le lămuresc acum, cred că și națiunile au momente de la care începând timpul încetează să mai aibă răbdare cu ele. Nu știu dacă gelozia zeilor este aceea care decide răsturnarea norocului sau, mai degrabă, acționează aici ireponsabilitatea, prostia, îngâmfarea și egoismul celor care se întâmplă să fie în fruntea unei țări.

Marx, Spengler și „știința“

Privind la istoria noastră de după 1848, sentimentul meu dominant este uimirea și entuziasmul. Aproape nu există nici o dorință românească concepută în viltărea enigmatică a anului de grație 1848 care să nu fi fost deplin și sub toate aspectele împlinită până în 1921. Privind la istoria noastră între 1848 și 1921, sentimentul pe care îl am este că Dumnezeu își avea fața întoarsă spre noi. Tot ce voiam să realizăm și încercam să aducem la îndeplinire ne ieșea. Pentru că s-au întâmplat, avem tendința de a crede că acele nevrosimile împliniri erau necesare. Dar nicăieri nu scrie că România trebuia să fie unită, independentă, prosperă, respectată. Marea Unire din 1918 nu era obligatorie, după cum spectaculoasa noastră dezvoltare economică și politică de după 1866 nu a fost nicidecum o necesitate istorică. Nu este o lege a naturii că Germania trebuie să fie bogată și puternică, azi, iar Rusia sărăcită și în pragul decompunerii. Altfel spus, nu există vreo lege a predestinării istorice, așa cum își imaginau Marx sau Spengler. Marx credea cu tărie că Rusia este o țară nepotrivită pentru revoluția proletară, pentru că, evident, nu avea un proletariat evoluat. Mai mult, el credea cu tărie că economia de piață liberă conduce inevitabil, legic, cum va spune mai târziu Lenin, la sărăcirea progresivă a întregii societăți. Faptul că așa-numita revoluția proletară, care a fost de fapt o lovitură de stat în toată regula, a izbucnit în Rusia, adică tocmai acolo unde era mai improbabil să izbucnească, dovedește că ea nu a fost consecința vreunei legi istorice. Faptul că piața liberă și capitalismul au realizat cea mai prosperă și mai echitabilă societate din cîte a cunoscut pînă acum întreaga istorie

accesibilă nouă, și nu, cum credeau frații Marx (mă gîndesc la Marx, Engels, Lenin și Stalin), cea mai mizeră și mai inegală dintre societăți, dovedește, cred, două lucruri: 1) dacă există vreo lege istorică, aceea nu este cea indicată de Marx; 2) imprevizibilitatea acestor pretinse legi istorice sugerează că este cu totul impropriu să vorbim de *legi ale istoriei* așa cum vorbim, spre pildă, de legi ale fizicii sau de teoreme ale matematicii. Întrucît îl privea, Spengler credea și el că Occidentul este în plină decadentă și epuizare spirituală, datorită pretinsei legi care cerea ca orice civilizație să treacă cu necesitate de la cultura poezilor și filosofilor la bumurile materiale ale inginerilor. Cine nu are idei preconceptuate privind arta și literatura modernă, cu greu va accepta ideea că secolul XX a fost steril sau mediocru în producțiile sale artistice. Cit despre productivitatea filosofică, isto-

rică sau pur științifică, adică *teoretic științifică*, a acestui secol, ea este absolut uimitoare și secolul nostru va intra în istorie ca unul dintre cele mai fertile și inventive. Secolul nostru este cel puțin tot la fel de plin de cultură ca orice alt mare secol al culturii universale. Cit despre civilizația sa materială, ea este fără egal în toată istoria. Ca și în cazul lui Marx, ceea ce putem spune este fie că Spengler a ghicit greșit legea istorică la care s-a referit, fie că aceste pretinse legi ale dezvoltării istorice de fapt nu există. Opinia mea este că, de fapt, aceste legi cu adevărat nici nu există.

Libertatea națiunilor

Intocmai cum fiecare dintre noi este responsabil în fața lui Dumnezeu pentru sufletul pe care l-a primit la naștere, la fel și națiunile sînt libere să fie mari sau să se piardă. Nimeni nu i-a obligat pe ruși să-și distrugă țara începînd cu 1917. Istoricii economiei știu că Rusia dinaintea primului război mondial era un miracol economic, că indicatorii creșterii sale sugere-

au un viitor economic ieșit din comun, cam de felul celui pe care ne-am deprins să îl învidiem astăzi la anumite țări din Asia. Ei bine, ce s-a ales de marile promisiuni de prosperitate și civilizație ale perioadei 1900-1914? Ce s-a ales de extraordinara înflorire culturală și artistică pe care Rusia a cunoscut-o în aceeași perioadă? Rezultatul este, vai, prea bine cunoscut de toți. Rusia a fost asasinată, în entuziasmul ireponsabil al citorva milioane de ruși, de o mină de fanatici egoiști și criminali, care au transformat o țară în plină dezvoltare într-una capabilă oricînd să arunce în aer lumea și care plutește undeva între lumea a treia și a patra. Cred că, începînd cu 1917, istoria n-a mai avut răbdare cu Rusia. Cum spunea Andrei Pleșu într-o carte recent apărută (*Limba păsărilor*), timp de aproape 70 de ani diavolul acestui veac a vorbit rusește. Cele mai îngrozitoare crime pe care le-a cunoscut istoria sînt legate de această revoluție rusă. În fapt, în numele unor pretinse legi istorice, pe care, pasămite, bolșevicii le-ar fi cunoscut. Că erau niște impostori mincinoși, că s-au acoperit de stingele a zeci de milioane de oameni nevinovați, este un fapt pe care nu îl poate justifica nici o idee, nici o rațiune, nici o circumstanță atenuantă. Bilanțul acestei pretinse cunoașteri a legilor istoriei este clar și hidos: cei care pretindeau să le cunoască au mințit, au înșelat și au ucis. La fel au făcut și naștii, în numele pretinsei științe rasiale, care le-a permis să aibă față

explozie de talente din plastică, arhitectură și muzică. Cum arăta literatura rusă în 1917 și cum arăta 20 de ani mai târziu, strivită și asfixiată de tembelismul congenital al realismului socialist. Pentru mulți ani de acum înainte, Rusia va fi o decăzută putere militară de primă mărime, dar o țară inevitabil de mîna a doua sau a treia. Cine va putea vreodată răscumpăra senzaționala înflorire artistică, literară, filosofică și religioasă pe care bolșevismul le-a ucis pentru totdeauna, mutilînd sufletul rus de dreptul său firesc de liberă și deplină expresie de sine? Începînd cu 1917, TIMPUL N-A MAI AVUT RĂBDARE cu Rusia, după cum a încetat să mai aibă răbdare cu acea faimoasă, și de germani atît de des invocată, *Kultur*, care a fost definitiv ucisă de naști, iar limba germană scoasă din circuitul limbilor de circulație mondială.

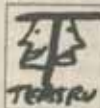
Greșeala

Iar cu noi, cu românii, ce s-a întîmplat? Cred că nu se poate imagina o țară mai fericită ca România în 1921. Pentru prima oară, România Mare este o nesperată realitate, iar chestiunea țărănească pare în fine pusă în termeni convenabili prin marea reformă agrară. Cu concursul unor Brătianu, Ferdinand, Marghiloman, fiecare din poziția și cu aportul său specific, norocul României este uriaș și, nu știu cum să spun, oarecum nevrosimil. Nu ne lipsea decît o lungă pace prosperă pentru ca totul să fie perfect. N-a fost să fie. Norocul românilor pare să fi apus în 1940. După 1940, nimic din ce s-a întîmplat cu noi nu a mai fost norocos, fericit sau cu adevărat bun. Timpul a încetat să mai aibă răbdare cu românii, iar Dumnezeu pare a-și fi întors fața de la noi, plictisit de conerile și cecitatea noastră. Fundătura contraistorică în care am trăit de atunci ar fi trebuit să ne facă să ne gîndim ce anume a fost greșit sau prostesc în faștele noastre. Cu ce am greșit, de ne-am pierdut atît de radical norocul? Tema de reflecție pe care o propun cititorilor revistei „22” este următoarea: Ce ar fi trebuit să facem și nu am făcut? Care este calea cea mai bună de a ne relua destinul în mîni și a-l convinge pe Dumnezeu că merităm să își întoarcă din nou fața spre noi? Cum ne putem recăpăta norocul pierdut sau rătitat atunci, în anul tragic 1940, cînd fața noastră a fost mutilată simultan din două părți, iar noi am stat cu mîinile în sîn? Aceste întrebări sînt, după părerea mea, esențiale. Trebuie să găsim un răspuns lucid la întrebarea privitoare la norocul și nenorocul nostru în istorie. Am să închei citînd cîteva din cuvintele pe care Ion Negoițescu le-a rostit, aproape în *articulo mortis*, referitoare la acest subiect delicat: „*România Mare se dusea de ripă. Dacă astfel de treburi s-ar fi petrecut în urma unui război pierdut, situația n-ar fi fost atît de groznică. Umiliția suferită [în 1940] avea să aibă consecințe fatale pentru sufletul nației. A nu fi luptat nici în Răsărit, nici în Apus, la momentul în care ceea ce este eroic și tragic trebuie neapărat să-și spună cuvîntul, avem s-o plătim scump, în straturile morale, vreme de generații*” (Straja Dragonilor, pp. 194-5).

Poate că ne-am pierdut norocul pentru că nu am luptat atunci cînd trebuia să luptăm și am spus mereu da atunci cînd ar fi trebuit să spunem, cu repulsie și categoric, NU.

THEATER AN DER RUHR ROMA THEATER PRALPE

„Romeo și Julieta“ de William Shakespeare

În 1970 lua ființă la Skopje, în Macedonia, teatrul Pralpe/Fraternitate, unica trupă europeană profesionistă a comunității romilor, care se remarcă în importante competiții naționale și internaționale. Datorită înrăutățirii situației din Iugoslavia, în 1990 Theater an der Ruhr, instituție transculturală lansată în campania „Artele împotriva violenței”, oferă găzduire echipei într-o formulă de cooperare managerială și administrativă, având și suportul financiar al Ministerului Culturii din Renania de Nord-Westfalia. Astfel că teatrul Pralpe și-a putut continua ambițioasa politică repertorială impusă de fondatorul și animatorul Rahim Burhan, prolific regizor ce și-i revendică drept mentori pe Artaud și Grotowski, montând texte ale literaturii clasice în vizuni deliberat esențializate, vizând răscolirea simțurilor, eliberarea subconștientului reprimat, îndemnând la revoltă virtuală și inducând colectivității o atitudine stoică. Un melanj de „teatrul cruzimii” profasat de „actorul sfinț” în cultul „magiei teatrale”, al transfigurării realității în fapt etic și estetic.

La ediția din acest an a Festivalului de la Piatra Neamț, această trupă a fost invitată cu un spectacol prezentat și la București cu ocazia Conferinței internaționale asupra toleranței.

Romeo și Julieta – capodopera shakespeariană pe care sursele literare o indică a fi o poveste adevărată petrecută la 1300, pe fundalul luptelor

Theater an der Ruhr
Roma Theater Pralpe
Romeo und Julia

politice dintre Guelfi, susținătorii autorității imperiale germane în Italia, și Ghibelini, adversarii lor – la 400 de ani de la scrierea sa (1595) este spectaculos repropulsată în cotidian. Respectiv în plin război civil, în Iugoslavia, unde se confruntă taberele paramilitare ale familiilor Capulet și Montague, unii creștini, ceilalți musulmani.

Metafora memorabilă a reprezentației este configurată din primul moment la nivel vizual (scenografia Graf-Edzard Habben), urmând a fi speculată de întreaga arhitectură a spectacolului (regia Rahim Burhan),

care epurează patetismul prin muzică și decantează tensiunile prin dans. Plastica melodică și coreografică este excesiv stilizată, evitându-se orice pitoresc facil legat de specificul gitan. Emblematic a devenit podul, podul frânt – simbol al punților imposibile dintre două medii ostile, dintre două spații învecinate, dar înveninate. Impediment și virtualitate pe drumul ideal al concilierii, silueta aceeași metalică are o dublă dimensiune, orizontală – ratată și verticală. Asigurând legătura dintre pământ și cer, amintește de vâmile văzduhului, dar și de proveniența dantescă a numelor beligeranților în lăuntrii în Purgatoriu. Cu tot firescul atmosferei din piață sau de pe stradă, locuri ale acțiunii bintuite de figurația în echipament antitero ori de protagoniști în adidas și cu basmale, se insinuează un hieratism ritualic nu atât de natură religioasă, cât mai cu seamă existențială. Laitmotiv, oficierea slujbei nu într-un sfânt lăcaș, ci sub pod: preotul catolic citește versetele biblice în latină; muzicantul anunță ora rugăciunii psalmodiind în arabă. Cearța se transformă într-un dir balet al pumnalelor, balul e invadat de mâși indolente anticipând deznoadămintul fatal. Păpușilor de cîrpă, aglomerate la rampă precum cadavrele pe meterezele baricadelor improvizate în calea agresorilor, li se vor alătura trupurile inerte ale eroilor. Romeo (Nedjo Osman) – bărbat vinșos, avînd convingeri antimilitariste, antrenat fără voie în incidentele sfîrșite tragic. Julieta (Silvija Pinku) – copilăroasă, dar nu naivă, temătoare, dar nu lipsită de curaj. Un cuplu marcat de război, de asprimea vieții de campanie în regim de austeritate, sperînd pentru o noapte că iubirea pătimează va putea pune capăt vrajbei stupide. Dar dragostea nu e în stare să stăvilească fanatismul falsului conflict interetnic.

După ce timp de 200 de ani a fost valabilă formula lui Lessing „Shakespeare etern”, în deceniile din urmă s-a încetățenit sintagma lui Jan Kott „Shakespeare, contemporanul nostru”, susținută și de faptul că dramaturgul își concepea piesele ca și cînd s-ar fi petrecut la momentul reprezentării (de unde și licențele istorice). Curentul actualizării în Occident s-a concretizat mai mult ca orientare estetică, căpătînd pregnanță politică în Europa de Est, unde permitea în mod disimulat punerea în discuție a regimurilor comuniste. Mai nou, a mișcărilor naționaliste.

IRINA COROIU

În perioada 7-30 Iulie 1995, Avignon (Franța) devine pentru aproape o lună de zile capitala mondială a teatrului și dansului contemporan. Străzile celebrului oraș al papilor sînt invadate de trupe de actori, de turiști și spectatori veniți special pentru a participa la cea de-a 49 ediție a Festivalului de teatru și dans de la Avignon, una dintre cele mai prestigioase manifestări culturale din Franța. Teatrul este regele absolut al festivalului și al orașului. Săile de spectacol, piațele, parcurile și grădinile sînt invadate de actori și spectatori, într-o sărbătoare generală închinată artei spectacolului.

În festival sînt prezentate 27 de spectacole de teatru ale unor trupe celebre din întreaga lume. Dansul contemporan ocupă un rol important în festival, fiind prezente spectacole în coreografi prestigioase: Pina Bausch, Lucinda Childs, Maguy Marin și Angelin Preljocaj.

Pentru prima oară la acest celebru festival, regizorul român Silviu Purcărele și Teatrul Național din Craiova prezintă publicului, în șapte seri, două din cele mai importante spectacole ale teatrului românesc: „Ubu Rex” cu scene din Macbeth” de Alfred Jarry și William Shakespeare și „Titus Andronicus” de William Shakespeare.

Anul acesta, invitată de onoare a festivalului de la Avignon este India. La zece ani de la memorabila creație a lui Peter Brook „Mahabharata”, 120 de artiști indieni prezintă publicului spectacole inedite de teatru, muzică și dans.

În mijlocul unei veri toride, Avignon vă invită la un cuceritor festival de teatru și dans, cu trupe din toată lumea, cu spectacole pentru novici și inițiați. (L.T.)

EDITURA HUMANITAS

MIRCEA ELIADE

De la Zalmoxis la Genghis-Han

Mircea ELIADE

De la Zalmoxis la Genghis-Han

Numele etnic al dacilor își revelează semnificația religioasă primitivă numai în universul valorilor specifice vînturilor și războinicilor. La fel, cultul lui Zalmoxis nu poate fi înțeles decît după ce se dezvăluie sensul inițiat al ocultării și epifaniei zeului. Mitul cosmogonic românesc își revelează trăsăturile sale specifice după ce descifrăm nu numai preistoria „dualismului” balcanic și central-asiatic, dar și sensul ascuns al „oboselii lui Dumnezeu” după ce a creat Pămîntul, expresie surprinzătoare a unui deus otiosus reinventat de creștinismul popular într-un efort disperat de a-l desolidariza pe Dumnezeu de imperfecțiunile lumii și de apariția răului.

MIRCEA ELIADE

René GUÉNON

Domnia cantităților și semnele vremurilor

În ansamblu a ceea ce constituie propriu-zis civilizația modernă, indiferent care ar fi unghiul din care privim, trebuie să constatăm că totul apare din ce în ce mai artificial, denaturat și falsificat.

Astfel, dacă vrem să mergem pînă la realitatea cea mai profundă, putem spune cu toată rigurozitatea că „sfîrșitul unei lumi” nu este și nici nu poate fi vreedată altceva decît sfîrșitul unei iluzii.

RENÉ GUÉNON

Un dușman al singurătății

Drumul către casă – emisiune cuprinzînd informații din viața Capitalei – coordonator Diana Ioari (de luni pînă vineri, ora 15.00)
Rockada mare – realizator Florian Pittis (marți, ora 22.00)
Cîntărește cheală – lumea teatrului: noutăți, interviuri, analize – realizator Alin Gălătescu (miercuri, ora 17.15)
Turnul de veghe – Dezbatere cu lumea preseii asupra principalelor probleme ale momentului – realizator, directorul postului Radio Tinerama, Cornel Ciomăzga (vineri, ora 18.00)
Căutările model – lumea model; perioade, stiluri, manechine – realizator Alin Gălătescu (vineri, ora 21.15)

Fără anestezie – invitatul săptămîinii în dialog cu directorul postului Radio Tinerama, Cornel Ciomăzga (sîmbătă, ora 18.00)

TALK-SHOW-uri LIVE

un radio actual

FM 94,2 MHz

RADIO TOTAL

Telefon: 031 21 90 031 90 45

În fiecare zi, de luni pînă vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22.00-24.00:

Luni:
Portrete din gulagul românesc – Irina Corbu
Marți:
Cîinele de pază – Cornel Nistorescu
Miercuri:
Punct și virgulă – Carmen Bendovschi
Joi:
Fiți întreprinzători – Bogdan Teodoriu
Vineri:
Taxiul de noapte – N.C. Munteanu

MONICA LOVINESCU

VII

François Furet și deconstruirea iluziei comuniste*

Studiul „Trecutul unei iluzii. Eseu asupra ideii comuniste în secolul XX” a primit în martie 1995 premiul cărții politice a anului. Autorul, François Furet, cunoscut istoric, specialist al perioadei moderne și al Revoluției franceze, prezintă iluzia comunismului sub cele două fețe ale sale: secretă și închisă asupra lui însuși în Est, unde s-a aflat la putere, publică și deschisă în Vest, unde domnea doar în spirite. Originalitatea eselui lui François Furet stă și în recunoașterea culpabilității Apusului (care a predat colonizării sovietice jumătate din continentul european), și în încercarea de a explica fascinația elitelor intelectuale ale acestui secol față de comunism ori fascism. „Magia” fenomenului sovietic în Occident îl transformă din obiect de studiu în subiect de adorație sau ură: pe scurt, el se mitologizează. Un puci la poporul cel mai înspătat din Europa (revoluția bolșevică din 1917) devine o Biserică pentru intelectuali de stînga de pe toate meridianele. Mari spirite ale epocii au făcut pelerinaje la Moscova: între alții, H.G. Wells și Bernard Shaw, care au și fâdat cu această ocazie Uniunea Sovietică.

Iluzia comunistă, în Occident, a fost adesea camuflată în „cultura antifascistă”. Furet insistă asupra modului în care comunismul s-a slujit de antifascism pentru a camufla pe de o parte realitatea deformată a URSS, iar pe de altă parte ca armă tactică. Parisul devine în deceniul al patrulea scenă privilegiată a propagandei kominterniste, care urmărea abolirea crimelor sovietice prin radicalizarea luptei împotriva fascismului. Furet își illustrează ideea mai ales prin descrierea a ceea ce numește „le désarroi français”, care a cuprins intelectuali de prestigiu ca Romain Rolland sau André Gide.

În Spania, Moscova instalează un guvern sovietic în miniatură; „cultura antifascistă”, care camuflează iluzia comunistă, rodește în Anglia și Statele Unite.

Stalin și Hitler – aliați și adversari

Pentru a ne da seama de ceea ce el numește „le désarroi français” („confuzie” sau „haos” ni se par traduceri neînțeleptoare, deoarece anulează conotația afectivă), Furet ne invită să-i depistăm semnele la nivelul literar și filosofic, privilegiind destinul supra-realistului, „decedat prematur, deoarece nu mai avea nimic de spus asupra revoluției din care își făcuse un cușinet de ordine. Șantajul comunist a zdrobit supra-realismul” – afirmă Furet propunându-ne o formulă memorabilă: „Breton, rege fără regat, un Troțki al literaturii, a devenit un geniu la pensie”.

Ajunși la acest stadiu al lecturii, bănuim, înainte chiar de a-l fi citit, ce leagă acest capitol, intitulat Cultura antifascistă, de următorul, consacrat celui de-al doilea război mondial: îndeosebi felul în care Stalin a reușit, la sfîrșitul conflictului, să oculte din memoria occidentală prima perioadă de colaborare cu Hitler, ducînd la împărțirea Poloniei, la anexarea Țărilor Baltice, a Basarabiei, la ocuparea Bucovinei de nord (ce nu aparținuse niciodată Imperiului Rus și nici nu fusese menționată în protocolul secret al Pactului Ribbentrop-Molotov – ține să sublinieze Furet). Stalin a fost principalul aliat pe față al lui Hitler din septembrie 1939 pînă în iunie 1941, apoi principalul său adversar. Ceea ce provoacă mirarea istoricului francez este că „memoria selectivă n-a reținut, cel mai adesea, decît a doua perioadă identificată prin victorie”.

O dată cu invazia Uniunii Sovietice, războiul german devine pe față rasist. Hitler nu așteptase iunie 1941 pentru a declanșa persecuția împotriva evreilor, a-i vîna și deporta în la-

gărele din Est. Noaptea de Cristal dăduse, chiar și pentru cei care refuzau să vadă, semnalul. Evreilor li se adăugă acum slavii. Adresîndu-se soldaților săi, Hitler li îndeamnă să-i trateze ca pe o rasă inferioară. Ceea ce se întîmplase deja în Polonia, ceea ce fusese ascuns la Katyn, va fi re-luat, la lumina zilei și la proporțiile imensului spațiu de cucerit, în Uniunea Sovietică. Nimic asemănător cu felul aparent civilizant în care fusese dus războiul în Apus. Planul de exterminare a evreilor este încredințat elitei sale criminale: unitățile speciale însărcinate cu lichidarea evreilor de pe teritoriul sovietic. Războiul în Est, din german a devenit pur nazist, prinzînd pe față exterminarea în numele unei ideologii rasiale. Pentru a înțelege de ce, după primele prădări în masă și dezertări, rușii ajung să-și prefere propriul lor despot și să reziste, e important de subliniat că Hitler a adăugat obselei sale antisemite și disprețul declarat față de slavii. „Hitler – afirmă Furet – îl transformă astfel pe Stalin din căldu în victimă, cînd, în fond, Stalin a omorât mai mulți ruși decît oricare alt dușman al Rusiei. Stalin poate face apel la patriotismul rușilor, deoarece Hitler i-a descărujat pe toți cei care, în Ucraina, sperau că se va renunța la colectivizare și primiseră trupele germane cu flori”.

Invazia Rusiei reînscris astfel patria lui Octombrie 1917 la avangarda umanității, explicînd – nu și scuizînd – refuzarea colectivă a pactului germano-sovietic, ce devine un fel de paranteză tactică în istoriografia războiului. De-abia acum Hitler e cel mai bun aliat al lui Stalin, oferindu-i mijloace patriotice de a-și păstra puterea absolută: „Semizeu înainte de război, Stalin își cucerește cealaltă jumă-

tate a divinității la Stalingrad”. A învățat limbajul libertății, îl vorbește cu atît mai insistenț cu cît n-are de gînd să împartă această libertate cu supușii, pe care-i îndeamnă să lupte pentru ea. În timp ce libertatea și patriotismul au devenit laitmotivele îndemnurilor lui Stalin, deportările în Gulag, departe de a înceta, sporesc. Furet, insistînd asupra caracterului sinistru al acestui „patriotism al servitudinii”, nu-l citează pe Marchizul de Custine cu a sa constatare de acum peste un veac asupra rusului obidit la el acasă și imperialist în exterior: „Sclavul în genușchi visează la dominarea lumii”. El preferă să se refere la Pastrnak și la felul cum personajele Doctorului Jivago trăiesc războiul. Ca o perioadă cînd totul redevine adevărat. Și lacrimile, și stîngole, pînă și cuvintele. Inevitabilă e și speranța că alianța astfel pecetluită între supuși și opresorul ce-ar trebui să le fie recunoșcător va duce spre o slăbire a constringerilor și spre dispariția terorii. Evident, s-a produs contrariul.

Armata Roșie nu a eliberat Europa Centrală și de Est, ci a ocupat-o

Cît despre țăările Europei de Est și Centrale, formula ce nu putuse fi viabilă în Spania, satelizarea, le va fi aplicată indiferent de statutul lor în timpul războiului, aliate cu Germania sau ocupate de ea.

Cazul cel mai trist simbolic i se pare lui Furet acela al Poloniei, care și „pierde independența la sfîrșitul unui război ce fusese început tocmai pentru a i-o da”. Furet e mai sever decît alți istorici, și în primul rînd Raymond Aron, afirmînd că în „tirguelile” de la Ialta, Stalin n-a întîmpinat mai mari greutăți cu șefii democrațiilor decît cu Hitler. În timpul discuțiilor asupra Poloniei, scrie Furet, „nimănui nu i-o păsă de acest triumf al forței asupra dreptului, încununînd un război dus în numele dreptului împotriva forței. Deoarece ideea comunistă se afla atunci la apogeeu său în secol: triumfătoare și în fapte, și în spirite”.

Furet nu uită să amintească (ar fi poate mai exact zis să „semnaleze”, deoarece istoricii occidentali s-au arătat, în general, destul de discreți, neinsistînd în astfel de descrieri) modul în care Armata Roșie a „eliberat” Europa de Est și Centrală: pe lîngă arme, jaful și violul. Nu ca o război, sau nu numai, ci ca preludiul al ocupației.

În ce privește procesul de la Nürnberg, Furet recunoaște că dreptatea au împărțit-o acolo învingătorii. Ar fi putut adăuga că printre învingătorii aflîndu-se și sovieticii, de fapt organizatorii Gulagului, își îngăduiau să dea lecții de morală în materie de univers concentraționar. Dacă n-o face este doar din convingerea că, dată fiind monstruoșitatea crimelor naziste, chiar și o justiție de învingători nu putea să fie injustă. Totuși, scrie Furet, în ciuda indignării și ororii provocate de descoperirea lagărelor naziste, Occidentalul nu devine conștient imediat de caracterul „groaznic de singular” al exterminării evreilor. Printre victimele nazismului nu se face acestui genocid un loc aparte. Nediferențierea devine chiar agresivă în Uniunea Sovietică, unde se interzice orice menționare a măcelării evreilor pe monumentele comemorative ale atrocităților naziste.

Al doilea război mondial a luat pentru popoare forma unui Tribunal al Istoriei, gravînd în spirite ceea ce Furet numește „scena ideologică”. Or, pe această scenă, actorul principal este antifascismul. În numele lui sînt impuse Estului și Centrului Europei regimurile comuniste. În acest sens, Furet poate afirma că „sfîrșitul celui de al doilea război mondial reprezintă victoria comunismului mai mult decît a ideii democratice”.

Substituiți aparțin redacției

* François Furet, *Le passé d'une illusion, essai sur l'Idée communiste au XX-ème siècle* (Robert Laffont/ Calmann-Lévy, Paris, 1995). În curs de apariție la Editura Humanitas.

EDITURA NEMIRA

ANDREI S. GRACIOV
Naufragiul lui Gorbaciov

Andrei S. Graciov, autorul acestei cărți, a lucrat pentru Gorbaciov încă din 1985, cînd a făcut parte din echipa

Însărcinată să-i pregătească prima vizită oficială în Franța. Una dintre atribuțiile lui Graciov, la Departamentul Internațional, era aceea de a coordona activitatea grupului de reflecție însărcinat cu elaborarea și punerea în

aplicare a noii politici externe a URSS. Membrii cei mai de seamă ai echipei erau, pe atunci, Aleksandr Iakovlev, Anatoli Cerniaev, Eduard Șevardnadze și Valentin Falin. În 1991, în calitate de asistent și șef al serviciului de presă al lui Gorbaciov, Andrei Graciov a urmărit din interior evenimentele ultimelor luni de „domnie” a celui care a fost în același timp „ultimul țar roșu” și primul reformator al Imperiului Sovietic. „Am avut astfel șansa excepțională să trăiesc săptămînile cruciale ale agoniei URSS alături de primul și ultimul președinte legal ales al Uniunii Sovietice și să-l însoțesc în urcarea anevoioasă a propriei sale Golgote” – spune Graciov.

Director general: VALENTIN NICOLAU, Director editorial: VLADIMIR POPESCU, Redacție: sff EMI, BĂRBULESCU, C.P. 26-38 București, fax: 781.72.31, tel.: 663.87.95

